

**UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA**

Irena Nabergoj

**VZGAJATI ZA VREDNOTE: DELO
POŠTENOST IN LJUBEZEN**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, junij 2016

**UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA
UNIVERZITETNI ENOPREDMETNI
PROGRAM TEOLOGIJA**

Irena Nabergoj

**VZGAJATI ZA VREDNOTE: DELO
POŠTENOST IN LJUBEZEN**

DIPLOMSKO DELO

Mentor: Prof. dr. Stanko Gerjolj

Ljubljana, junij 2016

ZAHVALA

Iskreno in najlepše iz srca se zahvaljujem svoji družini in mentorju g. Stanku Gerjolju za vso motivacijo, navdih pri pisanju, pomoč in podporo ter neizmerno potrpežljivost pri ustvarjanju diplomske naloge. Našemu Gospodu pa se zahvaljujem za moč, da sem diplomsko nalogo lahko uspešno pripeljala do konca.

KAZALO

ZAHVALA.....	IV
KAZALO.....	V
UVOD.....	1
1. OPREDELITEV VREDNOTE.....	2
2. ČLOVEK IN VREDNOTE.....	6
2.1 <i>Začetki vrednot</i>	6
2.1.1 Filozofska in psihološka teorija vrednot.....	6
2.1.2 Razvoj vrednot.....	7
2.1.3 Generacijski propad.....	7
2.1.4 Razvojni premiki pri vrednotenju.....	9
2.2 <i>Človeška osebnost in vrednote</i>	11
2.2.1 Osebnostni in motivacijski dualizem.....	11
2.2.2 Motivi.....	11
3. VREDNOTE IN VZGOJA OTROK.....	13
3.1 <i>Vse se začne s samovzgojo staršev</i>	13
3.2 <i>Vrednotenje se začne že v zibelki</i>	14
3.3 <i>Vzgoja za vrednote je stvar etike in morale</i>	18
4. VZGOJA ZA VREDNOTE.....	25
4.1 <i>Delo</i>	29
4.2 <i>Poštenost</i>	31
4.3 <i>Ljubezan</i>	33
5. VREDNOTE IN SMISEL.....	36
6. VZGOJA ZA VREDNOTE IN LOGOTERAPIJA VIKTORJA FRANKLA.....	44

6.1 Pojav bivanjske praznine.....	51
6.2 Preseganje bivanjske praznine.....	52
SKLEP.....	55
POVZETEK.....	57
SUMMARY.....	58
KLJUČNE BESEDE / KEY WORDS.....	59
REFERENCE.....	60

UVOD

V svoji diplomski nalogi bom poskušala osvetliti vrednote kot ideale, ki presegajo in tudi osmišljajo nagon. Poudarila bom nujnost doživljajskih vrednot pri vzgojnem procesu, ki otroku predstavijo lepoto življenja. Spregovorila bom o tem, kaj vrednota je, v čem se vrednote razlikujejo med seboj kot nižje in višje ter katere so pomembnejše. Omenila bom vlogo motivacije pri izbiri vrednot ter bistveno značilnost ljudi, po kateri se razlikujemo od živali in tako izberemo vrednote, ki so pomembnejše in to je volja. Govorila bom tudi o smislu življenja kot o vrednoti in o tem, kako pomembno je, da ta smisel življenja osmišljajo prave vrednote. Dotaknila se bom tudi vzgoje za vrednote, predvsem o delu, ljubezni in poštenosti kot vrednotah, vrednih za najboljšo vzgojo naših otrok. Obdelala bom tudi začetek in razvoj vrednot, kaj pomenijo vrednote danes ter o razvojnih premikih pri vrednotenju. Spregovorila bom o razvrednotenju vrednot ter današnjem času, ko smo na višje ideale popolnoma pozabili. To mi tudi osebno veliko pomeni in sem se s tem namenom tudi odločila, da bom pisala ravno o tem, saj menim, da je tovrstno temo potrebno obravnavati, še posebej ker je pomembno kako in na kakšen način vzgajamo naše otroke. Omenila bom tudi logoterapijo Viktorja Frankla ter se poglobljala o smislu kot vrednoti. Na koncu našega življenja se sprašujemo samo to, kaj je bil njegov smisel ter ali smo ga živeli dostojanstvenim vrednotam primerno. Ob naši izbiri vrednot rastemo, spoznavamo sebe ter druge in ob tem učimo tudi ostale. Kot vzgojitelji ter starši smo zgled otrokom ter mlajšim generacijam, v tem smislu, da jim pokažemo s svojim zgledom, katere vrednote naj izberejo zase, da bodo živeli polno življenje ter življenja vredno. To vsekakor življenje je, samo osmisliti ga moramo. Več o tem v moji diplomski nalogi z naslovom Vzgajati za vrednote: delo, poštenost in ljubezen.

1. OPREDELITEV VREDNOT

V tem poglavju bom bolj podrobno raziskovala, kaj sploh vrednota je in kakšen je njen pomen. Vrednota je vse tisto, kar človeku predstavlja vrednost, da katero se splača potruditi oziroma katero je vredno imeti v posesti. Obstaja veliko vrednost in vrednostnih kategorij. Obstajajo vrednote, ki so splošne in pa tiste, ki so bolj subjektivne.

Večina ljudi loči, kaj je prav in kaj narobe, kako se sme obnašati in kako ne. Toda, kje je izvor teh vrednot? In kaj tedaj, če se moje vrednote razlikujejo od tvojih? Katera so glavna načela, ki vodijo naše misli in srce? Vsi nosimo s seboj nekaj, kar bi lahko poimenovali »**etični DNK**« – skupek navodil v naših možganih, ki trdno določajo naše vedenje, ne da bi se tega sami večino časa sploh zavedali. Ta »**etični profil DNK**«, ki ga nosimo s seboj, določa zelo velik del našega življenja. Vrednote po večini izvirajo iz našega družinskega okolja od rojstva dalje. Pri disfunkcionalnih družinah lahko zasledimo drugačen sistem vrednot kot pri zdravih družinah (Duckworth 2011, 11-13).

Vrednote usmerjajo naše mišljenje in delovanje, ki je odvisno od naše notranje zbirke vrednot – prepričanj, ki jih imamo o sebi in drugih, ter določajo naša dejanja in načine, na katere se odzivamo nanje. Vplivajo tudi na odnose, ki jih razvijamo v življenju in pa tudi na občutek varnosti, ki ga zagotavljamo drugim v naših medsebojnih odnosih. Vsi se skušamo ravnati po našem lastnem sistemu vrednot. Vrednote, kot so ljubezen, sreča, spoštovanje, skrbnost, po navadi spoznamo v svoji primarni družini. O drugih vrednotah, kot so vztrajnost, razumevanje, ponižnost, svoboda, pa se naučimo iz življenjskih lekcij. Danes se veliko govori o izginjanju družinskih vrednot, kje bodo otroci lahko spoznali te vrednote, če ne potemtakem v šoli, verouku, ter drugih interesnih dejavnostih ali pa še prej, v vrtcu (Duckworth 2011, 19-20)?

»Če hočemo živeti, moramo imeti vrednote. Moramo vedeti, za kaj je vredno vse to storiti. Življenje zahteva vrednote«. (Stres 1985-1986, 25)

Pot, ki vodi otroka k odraslosti ni lahka, počasi spoznava sebe in razume druge. Pri vzgoji je najpomembnejše, da smo odrasli otroku v pomoč pri iskanju smisla življenja, pri vrednotenju sveta ter pri njegovem odnosu do soljudi.

Kaj so vrednote, nam lepo sporoči desetletna Megan: »Vrednote niso samo besede. Spretnosti so, ki se jih učimo za življenje in ko bom odrasla, se bom spomnila, da jih imam in lahko jih bom uporabila, da bom srečno živel.« (Duckworth 2011, 28) Kakšen pameten in hkrati iskren odgovor! Vrednote so torej kvalitete, ki jih nosimo v svojem srcu ali mislih.

Poglejmo si nekaj primerov različnih vrednot in kaj pomenijo (njihova slovarska definicija) ter kaj so o njih porekli otroci:

Hvaležnost: (samostalnik, 1. Prepoznanje vrednosti ali pomena nečesa; 2. Hvaležen – tisti, ki se zaveda vrednosti izkazane dobrote in to tudi pokaže) (Duckworth 2011, 31).

Takole so hvaležnost opisali otroci: pokažeš, da si zadovoljen in se zahvališ, drug drugemu pokažemo, da nam ni vseeno, zavedamo se, da imamo vsak dan čisto vodo, svežo hrano in oblačila, čeprav jih otroci po svetu nimajo, cenimo vse, kar nam dajo naši starši...) (Duckworth 2011, 32).

Svet vrednot je svet, ki odreja naše cilje in naše delovanje. Vrednote veljajo, vsakdanje stvari pa eksistirajo. Vrednote so nad empirično realnostjo, zato veljajo neodvisno od empiričnih dejstev. Filozof Heinrich Rickert meni, da vrednote predstavljajo kraljestvo zase, ki je onstran subjekta in objekta.

V vrednotah se zrcali vse, kar je človeku resnično in kar mu nekaj pomeni ter je zanj dragoceno in vredno. Človek poseduje z vrednostno komponento, s katero spoznava in vrednoti svoje življenje.

»Vrednote – ne gre samo za pojmovno in terminološko jasnost, temveč za to, da osvetlimo tudi pojav vrednotenja«. (Stres 1985-1986, 25-26) Vrednota je tisto, kar je nekaj vredno, se pravi, kar zasluži, da je, kar hočemo, da je.

Vrednote so stvar oz. vprašanje življenja. Da jih otrok lahko spozna in začne živeti na svoj otroški način, mu moramo pomagati pri oblikovanju osebne identitete. To je proces, kjer je potrebno dolgotrajno delo, da se izoblikuje katerakoli pozitivna

osebnostna poteza (Zalokar Divjak 1998, 95). Zato je pomembno, da otrok zna poskrbeti zase, da ima možnost za igro in dejavnosti, ki so za njegov razvoj primerne. Pomembno je tudi, da doživlja uspehe.

Vrednota ni predmet ugotavljanja, ampak zavzemanja. Vrednota predpostavlja vrednotenje in potemtakem predpostavlja človeka, ki nekaj hoče. Človek je etično, vrednostno bitje, bitje, ki stoji pred napetostjo med »bitjem« in »rojstvom«.

»Človek je bitje, ki je samemu sebi naloga, ki se razvija in uresničuje. Človek je razpet med tem, kar je in kar še ni. Je dinamično in nedovršeno bitje, ki še nastaja in sebe osebno oblikuje«. (Stres 1985-1986, 32) Ima razum in svobodo, da odgovorno, umno in smiselno vzame usodo v svoje roke. Človek se vedno bolj zaveda svoje avtonomnosti, ki ne pomeni samo svobode, temveč tudi zavest o sebi kot cilju oziroma smislu svojega bivanja (Stres 1985-1986, 32).

Človek se samouresničuje prav preko tega, da naj bi bil kriterij vrednotenja. Človek uresničuje samega sebe in zato pojave vrednoti in jih potem tudi izbira. Abraham A. Maslow vidi v samouresničevanju najmočnejšo človeško težnjo. Skoraj greh je to, da človek iz svojega življenja ne naredi tistega, kar lahko. Posameznik, kot bitje, ki uresničuje samega sebe, je prva in osnovna vrednota ter kriterij za vse druge vrednote. Ker je posameznik vrednota sama, si zasluži, da je cilj svojega življenja in je sam sebi zadosten razlog svojega bivanja. Na tem dejstvu so potem vrednote lahko tudi vse drugo, v čemer se človeško bivanje izpolnjuje in razvija. Na tem mestu je mogoče razvijati različne vrednostne resnice. *Samouresničevanje* je abstraktna misel, ki pa se v popolnosti nikoli ne more realizirati. Vseh možnosti človek enostavno ne uspe uresničiti. Tudi iz stališča antropologije pojem *samouresničitev* ni popoln. Po tem takem, je družba, ki so ljudje, individualistično samouresničevanje ovirajo. Kolektivizem pa tudi ni rešitev, ker nosilec samorazvoja ni več posameznik ampak skupnost (Stres 1985-1986, 33-35).

Človek je bitje komunikacije in sožitja, v katerem drugi ni neizbežno zlo, ampak dobrodošlo dobro. Prva vrednota mora torej biti jaz skupaj z drugimi. Bivanje vsakega človeka je sad komunikacije in njegov smoter. Življenje je človeku podarjeno. Ni mu dano samo zanj, temveč preko njega za druge. Življenja se posameznik začne zavedati in se ga veseliti zaradi drugih in šele potem se v njem prebudi odgovornost za življenje. Nihče ne živi, oziroma preživi sam, če ne bi bilo drugega, tudi posameznika ne bi bilo.

Človek se ne uresničuje sam, ampak vedno v razmerju z drugimi. Samouresničuje se ne tako, da bi druge ponižal, ampak tako, da sta si z drugim enakovredna. Uresničevanje posameznika je namenjeno tudi drugim, za druge. Ker samo srečen človek lahko sproščeno komunicira z drugim človekom. Ta drugi pa mu samo tako lahko da magičnost odnosa (Stres 1985-1986, 35-37).

Med gibalni človekovega vedenja so na eni strani potrebe, na drugi strani pa spodbude, ki narekujejo določeno obnašanje. So nekakšni motivacijski pojavi, ki narekujejo naše obnašanje. Silnice človekovega obnašanja so tako lahko nagoni, potrebe, skratka silnice potiskanja, katere posameznika potiskajo v neko določeno obnašanje. Obstajajo tudi silnice privlačnosti, to so vrednote, ideali in cilji, ki človeka bolj kot silijo, privlačijo. Res pa je, da ljudje cenimo različne stvari, tako materialne kot duhovne. Od najbolj konkretnih, pa do duhovnih stvari velja, da imajo za različne ljudi, različno vrednost. Vrednote pa so pojmi, ki se nanašajo na kategorije, ki jih večina ljudi visoko ceni in h katerim si prizadeva. Vrednota človeku predstavlja cilj (Musek 2000, 10-14).

Vrednote imajo pri človeku osebni značaj, saj se v njih stkejo sestavine človekovega spoznavnega, čustvenega in motivnega delovanja.

Kot opredeljuje Musek vrednoto, je le ta: *»posplošeno in relativno trajno poimenovanje o ciljih in pojavih, ki jih visoko cenimo in se nanašajo na široke kategorije podrejenih objektov in odnosov in ki usmerjajo naše interese in naše vedenje kot življenjska vodila«*. (Musek 2000, 9)

Vrednote tako predstavljajo najvišjo stopnjo človekovega motivacijskega cilja. Janek Musek meni, da vrednote zaznamujejo najvišjo raven hierarhije motivacijskih ciljev. Specifični cilji se združujejo v kompleksne cilje, ti v splošne, naposled se združijo pod pojmom vrednota. Vrednote v sebi vedno nosijo motivacijski cilj, ker so posebne vrste cilji sami. Nanašajo se lahko na predstavo o zaželenih končnih ciljih (ljubezen, upanje, svoboda) ali pa na predstavo o vedenjskem vzorcu, ki omogoča doseganje cilja, kot je na primer pogum ali pa usmerjenost, radodarnost... (Musek 2000, 10-14).

Vrednotenje se prej ali slej spremeni v angažiranost. Resnična dejstva človeka velikokrat pustijo ravnodušnega, ker se posameznik zaveda njihovega nujnega obstoja. Vrednote pa so dar, saj lahko jih tudi ni. Za njih se moramo boriti in prakticirati mir je velika vrednota, zato zanj trepetamo (Stres 1985-1986, 27).

2. ČLOVEK IN VREDNOTE

Vrednote lahko spoznavamo na različne načine in o njih se lahko sprašujemo z različnimi vprašanji.

Preučevanje vrednot se v psihologiji razlikuje od filozofskega preučevanja. Vendar pa je skupna točka obeh isti temelj, in sicer opredelitev o tem, kaj vrednota je. Definicij vrednot je veliko. Gotovo pa je to, da je vrednota nekaj, kar je vredno in zasluži, da obstaja. Vrednota je vedno povezana z voljo in hotenjem, da se ta tudi uresniči in udejanji. Objektivni vidik vrednote je to, kar človek si želi in hoče. Subjektivni vidik pa se kaže predvsem v tem, zakaj določeno vrednoto človek hoče. Vrednotenje je zato vedno bolj subjektivno razloženo kot so na primer predmetna dejstva (Musek 2000, 10-14).

Vrednota ima dve plati: objektivno (stvarno) in pa subjektivno (osebno). Vrednotenje je pogojeno z celostno človekovo duhovno usmerjenostjo, ki je od človeka do človeka različna. Vrednota se v primerjavi z resnico (vedenje o tistem, kar je), lahko človeku vsili in ponuja več svobode pri izbiri (Stres 1985-1986, 26).

Poglejmo kje je sam začetek vrednot.

2.1 Začetki vrednot

Utemeljevanje norm in vrednot sega v same začetke človeštva, ko se človek začne zavedati samega sebe, ko začne spoznavati drugega kot ne-jaz. Takrat nastopijo tudi norme in vrednote, ki stvarnost, odnose in pričakovanja, spravljajo v red, jih osmišljajo in utemeljujejo (Musek 2000, 7-10).

2.1.1 Filozofska in psihološka teorija vrednot

Janek Musek v svoji knjigi *Nova psihološka teorija vrednot* predstavi dve teoriji vrednot, in sicer filozofsko in psihološko. **Filozofska teorija vrednot** v ospredje podaja

vse tisto, kar razsvetljuje vrednote od drugih kategorij, stvari in prepričanj. Zanima jo predvsem obvezujoči značaj vrednot, zaradi katerega neka vrednota lahko pomeni življenjsko vodilo oziroma cilj za posameznika kot tudi lahko za družbo. Medtem ko pa **psihološka teorija vrednot** ubira drugačno pot. Psihologijo zanima predvsem empirični vidik vrednot. Zanima jo dejanskost vrednote, ki kot empirično dejstvo deluje v duševni stvarnosti posameznika. Zanima jo vpliv vrednot na obnašanje in obratno. Sprašuje se o tem, kako so vrednote odvisne od osebnostnih potez posameznika, katere vrednote posameznik spoznava, osvaja ali pa zavrača (Musek 2000, 7-10).

2.1.2 Razvoj vrednot

Čim več časa posameznik posveti določenemu delovanju, obnašanju oziroma smislu življenja, tem bolj bo bilo določeno obnašanje vredno. Kot primer lahko navedemo otroka, ki gre skupaj s starši večkrat na nedeljski izlet v naravo in tam doživi veliko lepega. Tako mu bo narava postala domača in vredna. Tak otrok bo gotovo tudi kot odrasel posameznik znal ceniti naravo, saj jo bo kot otrok pozitivno doživel. V spominu bo imel zapisano kaj narava je in kaj ponuja (Musek, 2000, 20-21).

2.1.3 Generacijski prepad

Izvor in oblikovanje vrednot sovpada v obdobje osnovnega razvoja osebnosti. Prav tako so vrednote relativno nespremenljive, vendar o minimalnem nespreminjanju ne moremo govoriti. Vrednote in vrednostne orientacije ter hierarhije se spreminjajo skozi celo življenje posameznika. V vsakem obdobju življenja se sliši o generacijskih razlikah, ki so vedno prisotne med generacijami. Lahko so posledica družbenega razvoja, ki prinaša drugačna vrednotenja, ali pa so produkt premikov v vrednostnih orientacijah v teku življenja posameznika.

Janek Musek v svojih raziskavah ugotavlja, da starost udeleženca v raziskavi vpliva na oceno pomembnosti nekaterih posameznih vrednot. In sicer, ugotavlja, da s starostjo narašča pomembnost vrednot, kot so: vera, načela, varnost in lepota, medtem ko s starostjo izgubljajo na pomembnosti vrednote kot so: ljubezen, samoizpopolnjevanje in razumevanje s partnerjem. Določeno vrednoto starostne skupine različno ocenijo in ovrednotijo. Tako vrednote kot so: razumevanje s partnerjem, ustvarjanje in ljubezen

najvišje ocenjene pri mladih (od 20 do 30 let) in najmanj cenjene pri starejših (nad 50 let). Vrednote varnosti, načela in vere pa so najvišje ocenjene pri starejših ljudeh in najmanj pri mlajših. Čeprav so lahko vse vrednote prisotne v vseh starostnih skupinah, se določene vrednote jasno pojavljajo v določenem obdobju življenja in spet v drugem obdobju izgubijo moč in na njihovo mesto posameznik postavi druge vrednote. Srednja skupina ocenjevalcev (od 35 do 45 let) pri Muskovi raziskavi pa najbolj ceni vrednote, kot so moč, udobje in nove izkušnje, najmanj pa vrednote načela, varnost in otroci.

Pri tem se lahko vprašamo, koliko ocenjevanje teh vrednot pogojuje družba in koliko posameznik sam. Pri tej raziskavi jasno vidimo kako se človek spreminja in razvija v svojem starostnem razvoju. Nobena vrednota sama po sebi ni dobra ali slaba, saj so vse pomembne pri določeni starosti in ob tem človek spoznava sam sebe in raste. Vprašanje pa je, ali je posameznik v sebi tako močan in trden, da vztraja pri vrednotah, ki so resnično pomembne in so globoke ter notranje (duhovne), kot pa da vztraja pri tistih, ki so le površinske in zunanje (materialne). Človek jih izbira sam, bodisi da se odloča po tem, ali jih bo izbral po notranjem ali zunanjem zaznavanju. Ker pa je naša družba naravnana predvsem na zunanje vrednote (moč, denar, materialna varnost, avto, hiša...), je človek lahko hitro zaslepljen ter izbere vrednote, ki so minljive in zanj širše gledano, manj pomembne. Mogoče v tem smislu lahko razdelimo vrednote na višje in pa nižje. Duhovne bi bile višje, medtem, ko pa materialne bi bile nižje. Bolj kot se človek stara, bolj bi ga morale zanimati višje vrednote, bolj se sprašuje o smislu bivanja in življenja ter o rečeh, ki so konec koncev resnično pomembne, to pa so odnosi, ljubezen, razumevanje... Bolj ko se človek bliža smrti, bolj se nagiba k temu, da bo ta svet zapustil najvišjim vrednotam primerno.

Razlike med vrednotami ter po starostnem razvoju po vsej verjetnosti razlikujeta med seboj tudi spola.

Posameznikova ocena pomembnosti oziroma vrednosti določene vrednote je odvisna od starosti. Res je, da spremembe vrednotenja niso zares zelo radikalne, a vendar niso niti tudi čisto stabilne. Ko posameznik enkrat spozna in se odloči za svojo vrednostno orientacijo, ji bo ostal zvest. V minimalnih spremembah vrednostne orientacije se izražajo le nekatere glavne značilnosti posameznikove življenjske situacije, njegovih izkušenj in pričakovanj. Vse to pa je pri vsaki generaciji različno. Prav tako, pa je resnično tudi to, da do nekaterih razlik v vrednotenju pride tudi zaradi razvoja človekovega vrednostnega sistema, ki tudi lahko sovпада s spreminjanjem življenjske

perspektive. Z leti naj bi se premikali poudarki od *hedonskih* (ki dajejo poudarek na užitkih) do izpolnitvenih vrednot.

2.1.4 Razvojni premiki pri vrednotenju

Opazili smo že starostne razlike pri ocenjevanju posameznih vrednot. Razlike pa niso samo med različnimi generacijami, ampak se razvija tudi samo vrednotenje posameznika skozi njegovo življenje. Z leti se namreč spreminjajo tudi posameznikove vrednostne usmeritve.

Tradicija raziskovanja vrednot zagovarja, da se v mlajšem obdobju človek bolj usmerja k motivacijskim ciljem, ki so povezani z ugodjem in uživanjem. Te cilje lahko povežemo s hedonskim tipom vrednotenja. Po hedonskem vrednotenju posameznika začnejo zanimati potenčne vrednote. Zanima ga doseganje in uspešnost. Sledijo *moralne* vrednote, saj se človek zavzema za odgovornost in dolžnost. Na koncu pa sledijo vrednote izpolnitve.

Z zrelostjo posameznika upada vrednost hedonskih in potenčnih vrednot, narašča pa pomen moralnih vrednot ter vrednot osebne, življenjske in duhovne izpolnitve.

Če se že v otroštvu otrok seznanja z vrednotami, jih spozna in preko staršev začne tudi živeti, se proces vrednostne usmeritve tam ne konča. Tudi v odraslem obdobju se nadaljuje razvoj vrednote. Sicer mogoče ne tako intenzivno, a vendar se.

Pravzaprav se mogoče ravno v spremembah vrednostnih usmeritvah zrcali človekov osebni in duhovni razvoj, kateri poteka celo življenje.

Zakovitosti osebne razvoja se najprej usmerjajo k hedonskim ciljem, k čutnem uživanju, zabavi in veseljačenju. Potem si posameznik prizadeva za materialnimi dobrinami, uveljavljenostjo in uspešnostjo. Taka prizadevanja odrinejo hedonske cilje na drugo mesto. Kasneje v življenjskem obdobju postanejo tudi vrednote uspešnosti manj zanimive. Malo zato, ker jih posameznik, vsaj delno uresniči, malo pa zato ker večjo težo pridobijo vrednote, ki več pomenijo.

Vrednote in vrednostni sistemi so sicer najbolj stabilni in zanesljivi pokazatelji osebnostnih značilnosti posameznika, a se vseeno spreminjajo. Njihova stabilnost je podobna stabilnosti na primer samopodobe človeka. Znotraj stabilnosti vrednost se kažejo razvojne spremembe posameznika, ki so verjetno do neke mere odraz spremenjenih življenjskih okoliščin. Izkušnje, življenjske perspektive in razne

preizkušnje spreminjajo človekov pogled na smisel življenja. Življenjske okoliščine so pri adolescentu, na primer, drugačne, kot pri osebi stari 35 let. Ravno okoliščine človeku posredno in neposredno spreminjajo njegov vrednostni sistem.

Pravzaprav se prav v spremembah vrednostnih usmeritvah zrcali človekov osebni in duhovni razvoj, kateri poteka celo življenje. Ko človek vstopa v svet odraslih so najprej močno izražene hedonske potrebe. Tako je posameznik družaben, telesno aktiven in stremi k čutnim zadovoljitvam. Sorazmerno z razvojem, ko posameznik izbira poklic, družbo in oblikuje družino, pridejo v ospredje vrednote dosežkov in uveljavljanja. V stabilnosti družinskega in tudi poklicnega kroga pa postajajo izrazite vrednote, ki so povezane z odgovornostjo in izpolnjevanjem moralnih norm. In ko posameznik občuti, da v svojem življenju zna upoštevati tako hedonske, potence in moralne vrednote, se v ospredje prikradejo še vrednote, ki kar najbolj osmišljajo življenje in njegov smisel.

Pri vrednotah je v ospredje postavljen človek s svojimi potrebami. Zadovoljevanje njegovih potreb ni samo gonilna sila njegovega razvoja, ampak tudi podlaga njegove družbenosti. Včasih so vrednote rekli *dobro*. Da je dobro povezano s človekovo voljo, so vedeli že v preteklosti. Dobro je značilnost vsega kar je. Za Platona je dobro celo izvor vsega bivanja, saj je biti bolje kot pa ne biti. Dobro je torej na vrhu piramide vsega kar je. Je orientacijska točka za človeka. Dobro ni stvar človeške subjektivne izbire, ampak objektivna stvarna resničnost, v kateri dejstvo in hotena vrednota sovpadata (Stres 1985-1986, 28). Človek se mora dobremu dati voditi. Obenem pa je dobro tudi gibalna sila vsega človekovega hotenja in teženja. Današnje poimenovanje vrednote pa ubira obratno pot. Danes je v ospredju človek in njegovo subjektivno vrednotenje. Posameznik se raje ne podreja objektivnemu dobremu, ampak išče svoje lastno dobro. Sodobnost ima v središču posameznika in njegove vrednote, čeprav se mora tudi truditi, da daje vrednotam objektivno podlago (Stres 1985-1986, 29). Filozof Spinoza ob vsem tem pravi, »da je iz vsega tega očitno, da si za nič ne prizadevamo, hočemo se ženemo in želimo, ker sodimo, da je dobro, temveč narobe, zavoljo tega sodimo, da je kaj dobro, ko si za tisto prizadevamo, tisto hočemo, se za njim ženemo in si ga želimo«. (Stres 1985-1986, 30) Dobro ni pred človekovim hotenjem, ni utemeljeno v stvarnosti, temveč se dobro rodi šele s človekovim hrepenenjem. Hrepenenje je tisto, ki določa, kaj je dobro oziroma kaj je vrednota. Vrednotenje postaja subjektivacija dobrega. Vsak posameznik vrednoti po lastni presoji, to pa pomeni konflikt vrednot (Stres 1985-1986, 30).

2.2 Človeška osebnost in vrednote

2.2.1 Osebnostni in motivacijski dualizem

Človek ima dvojno naravo (nižja-višja, zemeljsko-nebesna, nagonna-kulturna, telesna-duhovna). Poskuša se odreči prvimi in hrepeni po drugih. Dvojnost se kaže predvsem v človeški motivaciji. Na človeka delujeta obe njegovi naravi, gonska in pa tista, ki stremi k cilju, idealom in vrednotam. Človek se lahko s svojo motivacijo usmeri v motive, ki delujejo kot sila (potrebe) ali pa v motive, ki delujejo kot magnet in privlačijo (ideali). Vendar se poleg nagonnih in socialnih motivacij v človeku skriva še kaj drugega. To so njegovi kulturni, duhovni motivi, predvsem vrednote in ideali, ki človeku pomagajo pri težnji k samoaktualizaciji in po življenjskem smislu.

Pa vendar smo si ljudje različni. Obnašamo se zelo raznovrstno in različno. Kaj povzroča in spodbuja naše določeno obnašanje in zakaj se to obnašanje od človeka do človeka razlikuje? Človek je podoben fizikalnim telesom, katerim znajo fiziki izmeriti določene sile, katere povzročijo določeno obnašanje. Psihologija zagovarja dejstvo obstoja motivacij, ki vodijo človekovo obnašanje. Nekatere motivacije so vrojene in pripadajo celotnemu človeštvu, podobne so tistim, ki so jih znanstveniki odkrili tudi pri živalih – *instinkti*. Nekateri motivi pa so bolj zapleteni in so posledica tako učenja posameznika kot individualnih izkušenj. Tretji motivi pa so brez kulturnih in duhovnih prvin. Osebnost posameznika je odvisna od različnih motivov, ki stabilizirajo uresničevanje ciljev posameznika.

Osebnostni način bivanja loči človeka od drugih bitij. Osebnost je celota vseh človekovih duševnih, telesnih in vedenjskih značilnosti (Zalokar 1998, viii).

2.2.2 Motivi

Prvo vprašanje, ki si ga lahko tukaj zastavimo je: »kateri so najosnovnejši motivi, ki delujejo in oblikujejo človeško ravnanje?« Pri tem vprašanju je veliko odgovorov. Na primer, Sigmund Freud je večji del človeške motivacije pripisoval dvema motivoma: izogibanju bolečini in pa spolnem nagonu. Dodal jima je še *ego-motive* in na koncu podpisal teorijo *erosa* in *tanatosa* (Musek 1993, 20-21).

Alfred Adler pa je, za primer, vse človekovo delovanje opravičil z enim samim motivom: težnjo po življenju (Musek 1993, 20-21).

Nekateri avtorji so razmišljali predvsem o glavnih področjih in domenah motivacije. Drugi so se pa usmerili na motivacijske mehanizme, ker se jim je motivirano obnašanje zdelo pomembnejše vprašanje kot ugotavljanje vrste motivov pri človeku. Posledično se je pojavila teorija nespecifičnega gona, ki poskuša razložiti motivirano obnašanje ne glede na to, na katerem področju se pojavlja (Musek 1993, 25).

Drugo vprašanje se zastavlja v obliki kakšna je narava osnovnih motivov? Še dandanes se sprašujemo o tem, kaj je glavno gibalno človekovega delovanja. Ali so to nagoni, ki človeka potiskajo v določeno obnašanje ali pa so to močnejši ideali in vrednote, ki kot magneti privlačijo človeka in se ta zaradi njih določeno vede? Enoznačnega odgovora pri tem vprašanju ni. Pravzaprav motivacijsko obnašanje vsebuje tako nagone, ki potiskajo, kot ideale, ki privlačijo. Obe razsežnosti pa sta temeljni značilnosti obnašanja človeka, ta pa človeka tako usmerja, kot tudi spodbuja (Musek 1993, 26).

Človek je bitje, ki združuje biološko naravo z duhovno in včasih se v njem samem obe tudi spopadeta. Če smo na primer lačni, nas pomanjkanje hrane, ki je nagona potreba, spodbuja, kot tudi usmerja k povsem določenemu cilju. Vse kar vsebuje hrano, v tem primeru, za nas pridobi privlačno moč. Ideali in vrednote, h katerim strmimo, pa nimajo samo privlačnega magneteta. V naši duševnosti delujejo predstave o njih kot svojevrstne potrebe, ki nas ženejo k njihovem uresničenju in dosegu (Musek 1993, 27).

Zmožnost združitve nagonskih in duhovnih motivov je specifično človeška, ki omogoča razumevanje človeške narave in eksistence.

Novejša raziskovanja človekove motivacije so začela tudi primerjati in ocenjevati najrazličnejše želje in motivacijske težnje. Ugotovljeno je bilo, da med specifičnimi željami in težnjami obstajajo ujemanja, ki jih zato lahko združimo v kategorije. Glavni motivi so lahko vrojeni ali pa naučeni oziroma pridobljeni (Musek 1993, 29).

Od nekdanj obstaja razlikovanje med nagonskim delovanjem in voljo, ki je zavestna in kontrolirana. Ta dvojnost nam kaže zrno resnice, saj je bistvo volje v tem, da človeku omogoča obvladovanje nagonov, v kolikor je to nujno in potrebno za življenje v skupnosti, v družini in ohranitvi kulture.

3. VREDNOTE IN VZGOJA OTROK

Dober starš ali vzgojitelj je lahko nekdo, ki je ljubeč, pravičen, načelen, dosleden in umirjen. Nekdo, ki spoštuje otrokove potrebe, čustva in njegovo individualnost. Če želimo postati taki starši in vzgojitelji, moramo nujno poskrbeti tudi zase ter za svoj osebni in duhovni razvoj. Vse potrebne lastnosti za ljubečega starša, učitelja ali vzgojitelja se skrivajo v globinah nas samih in izražati se bodo začele le, če si bomo upali odpreti svoje srce. Gledano s tega stališča se prava vzgoja v bistvu začne s *samovzgojo*, ki ni toliko povezana s pridobivanjem znanj, temveč je mnogo bolj stvar odprtega srca. Brez srca, ki prinaša ljubezen, toplino, mir, dobrohotnost, optimizem, zmernost in številne druge kvalitete, si prave vzgoje ne moremo zares predstavljati. (Škarja 2004, 253).

3.1 Vse se začne s samovzgojo staršev

Težave, ki jih imamo v medsebojnih odnosih, nam vedno sporočajo tudi nekaj o nas samih, saj so odsev tega, kar se dogaja znotraj nas. Kako globoko poznamo sebe? Dobro se je obrniti vase in ugotoviti: koliko znamo in zmoremo začutiti samega sebe; koliko razumemo sebe; se znamo odpreti in povezati s svojimi duhovnimi globinami? Je naše prizadevanje, da bi razumeli s svojim bližnjim ali svojim otrokom, ustrezno? Koliko je iskreno? Kaj nas ta odnos uči? Morda tega, naj opustimo ideal o 'ta pravem otroku' in 'ta pravem sebi' kot staršu in 'ta pravem odnosu' z otrokom. Poglejmo kakšna so dejstva in si odgovorimo na vprašanja. Ali poznamo svojega otroka? Posvetimo se mu, opazujmo ga in prepoznavamo, kaj išče v življenju in od česa beži. Ali imamo rajši, kot njega samega, svoja pričakovanja do njega, svoj ponos, svoje želje, sami sebe? Dobri starši smo svojim otrokom le, kolikor zares želimo, kar je zanje dobro, ne za nas. Če v otroke ne projiciramo svojih neizpolnjenih želja in ambicij, če jih ne omejujemo s svojimi predsodki, takrat imajo čudovite starše, h katerim se bojo zagotovo vrnil. Zato je

ljubeče, nesebično starševstvo odvisno od samovzgoje staršev, njihove osebne in duhovne rasti (Škarja 2004, 205).

To ne pomeni, da jim ne bomo postavljali mej, jim preveč dopuščali ali jim popolnoma prepustili vajeti. Naši otroci so lahko zelo drugačni od nas in od naših predstav ter pričakovanj, kakšni naj bi bili. Če nam ni blizu njihovo vedenje, razmišljanje, čustvovanje, je to izziv za nas, da se še bolj vživimo vanje ter spremenimo nekatere svoje predstave o njih. Obenem pa se jih trudimo pravilno usmerjati, jih z lastnim zgledom naučiti preobraziti destruktivne energije v konstruktiven način delovanja, razmišljanja in čustvovanja, ki podpira njih same in druge (Škarja 2004, 206).

»Vsak posameznik pa lahko smisel ali nalogo odkrije le sam. Pri tem pa mora svojo nalogo tudi pravočasno odkriti, drugače gre uresničitev mimo njega«. (Zalokar Divjak 1998, 140)

Vzgoja oblikuje osebnost otroka. Ta osebnost pa ni poljubni »material«, ampak od vsega začetka zemeljskega potovanja nosi v sebi lasten naraven potencial, ki mora biti uresničen.

»Odrasli smo najpomembnejši in prvi vzori, preko katerih si otrok pridobiva smernice za življenje. Če si znamo urediti in osmisлити življenje z lepimi odnosi in koristnim delom, potem smo lahko mirni, da bodo otroci od nas prejeli dobro popotnico za življenje«. (Zalokar Divjak 1998, 153).

3.2 Vrednotenje se začne že v zibelki

Kako se pri otroku razvijajo duševne sposobnosti, ki so psihološki pogoj za moralno presojanje in vrednotenje? Mogoče je cilj moralne vzgoje oziroma vzgoje za življenje v tem, da ob koncu mladostništva mladostnik doseže stopnjo, na kateri začenja svoje odnose do vrednot urejati po lastnih, notranjih načelih. Pripravljen jih je zagovarjati tudi tedaj, ko mu kaj v njegovem okolju nasprotuje. Vzgojiteljevo intuicijo ne more nadomestiti neko gotovo znanstveno dognanje, lahko pa je v pomoč.

Vrednotenje od otroka zahteva od njegove zavesti, tako, da se otrok vede ali pa nevede odreče podobi, v kateri je sam nekakšno »središče sveta«.

Otrokov moralni razvoj, ki je nekakšna podlaga oziroma pomoč pri spoznavanju vrednot in kasnejšemu vrednotenju samemu, se pravzaprav začne že takoj po rojstvu. Sicer dojenčkova duševnost nima neposredno nič opraviti z moralno oziroma vrednotami, saj njegovo vedenje ne vodijo družbeno sprejeta pravila in vrednote, vendar stik, ki ga ima z materjo in očetom, narekuje poznejšo sposobnost vrednotenja.

Moralna pravila oziroma moralna občutljivost nista prirojena in se pokažeta kasneje v predšolskem obdobju otrokovega življenja. Kar dojenček zmore, je socialno odzivanje, ki je povezano le s telesnimi in čustvenimi potrebami tega malega bitja, ki sebe doživlja kot »središče sveta«, druge pa kot sredstvo za zadovoljevanje potreb.

Nekako po treh mesecih starosti pokaže prve znake socialnega vedenja, v tem smislu, da je rad v družbi ljudi, se jim smehlja in z njimi telesno-glasovno komunicira. Vendar takšno vedenje prekine takoj, ko začuti fiziološko potrebo ali pa se počuti nelagodno. Zato takšne zgodnje oblike »socialnega« vedenja ne moremo nikakor povezovati z morebitnim začetkom moralnega razvoja. Lahko pa z gotovostjo trdimo, da se v otrokovem najzgodnejšem, najbolj občutljivejšem razmerju do matere oblikuje prvinska izkušnja sveta in okolja. Ta izkušnja ima znaten vpliv na kasnejša razmerja, ki jih bo ta otrok vzpostavil s sabo, z drugimi ljudmi, z družbo in navsezadnje tudi s transcendentnim. Kajti otrokovi najzgodnejši socialni stiki so hkrati telesni in čustveni. Topli čustveni toni v odnosu z materjo zelo ugodno vplivajo na otrokov razvoj oziroma na kasnejši čustveni, socialni in moralni razvoj, ki je podlaga pravilnemu in uspešnemu vrednotenju. V nasprotnem primeru, ko v materinem vedenju prevladujejo hladnejši toni, redko objame otroka, redko ga ljubkuje itd, v takšnem primeru se močno poveča verjetnost, da bo otrok kasneje težko navezoval stike in vzpostavljaj sodelovanje z drugimi in z okolico. Mogoče se bo težje vživljal v položaj drugih ljudi in sočustvoval z drugimi.

»Proces oblikovanja otrokove identitete se začne z ravnotežjem, ponavljanjem in osebo, na katero se lahko zanese, skratka z ustvarjanjem življenjskega ritma, ki mu pomeni varnost. Če pa je otrok kar naprej izpostavljen spremembam, ga to tako čustveno izčrpa, da se tudi ni sposoben učiti socialnih odnosov, ker nima pred sabo dobrega vzora za posnemanje«. (Zalokar Divjak 1998, 91)

Vpliv čustvene zrelosti staršev na otroka se torej začne že v zibki. Skrb se začne v prvih mesecih pri dojenčkih, ko ima dojenček tisti prvi ljubeči odnos z ljudmi, ki skrbijo zanj.

Če ta odnos zaznamujejo toplina, ljubezen in predanost, če je v njem več veselja in več zaupanja kot bolečine, izpadov ali neorganiziranosti, imamo tu zasnovo dojenčka, ki bo sprejel človeško raso. Čutil bo, da je del številnih odnosov, ki so prijetni in mu dajejo užitek. Tisti, ki skrbijo za tega otroka, bodo korak za korakom našli pot do njegovega srca. Zadovoljstvo matere pri tem, kar počne za dojenčka, mu zelo hitro da vedeti, da se za vsem tem, kar je narejeno, skriva človeško bitje. Navsezadnje pa je morda tisto, kar dojenčku omogoča, da v materi začuti osebo, njena posebna sposobnost, da se sama postavi na mesto dojenčka in tako ve, kaj dojenček občuti. Nobena teoretična pravila ne morejo nadomestiti tega materina občutka za potrebe njenega dojenčka (Greenspan 2008, 39). V tem primarnem odnosu dojenček prvič doživi empatijo, ko je na primer vznemirjen in ga njegova mama, oče ali drug skrbnik zaziba v ritmu, ki se ujema z njegovimi občutki (Greenspan 2008, 40). Dokazano je, da je pri približno osemnajstih mesecih mogoče opredeliti stopnjo, ko si otroci začnejo deliti razpoloženje. Na tej stopnji se lahko njihovo sodelovanje resnično razširi, poleg tega so se sposobni poistovetiti in odzivati na občutja. Začnejo posnemati druge in se poistovetijo z njimi. Lahko sodelujejo pri reševanju težav (Greenspan 2008, 42). Raziskovalci so potrdili, da so prve znake altruizma, skrbi za nekoga drugega, ki primarno ni motivirana z lastnimi interesi, opazili pri približno osemnajstih mesecih starih dojenčkih. Otrok gre na primer do svoje matere in jo potreplja po roki, če se zdi vznemirjena. Ta zgodnji altruistični odziv je bolj osnoven, vseeno pa je predhodnik empatije (Greenspan 2008, 42). V resnici ne vemo, ali je altruizem, kot se pokaže pri malčku, ki potreplja svojo mater ali objame jokajočega otroka, zgolj ponavljanje vedenja, ker je videl to narediti svoje starše, ali je to iskreno občuten odziv. Naj otrok to dela, ker kopira ali ker to resnično čuti, vidi, da njegova dejanja lahko pomagajo drugim otrokom oziroma ljudem, da se bolje počutijo (Greenspan 2008, 43). Avtor knjige *Izjemni otroci* Stanley Greenspan pravi, da je v trideset letih raziskav in kliničnega opazovanja ugotovil, da se ta čudoviti proces empatije lahko odvije v vseh primerih. Vsak otrok, ne le 99 odstotkov otrok, ima dostopno srce. Kot pravi sam: »Doslej še nisem srečal dojenčka, ki ga ne bi bilo mogoče premamiti v ljubeč odnos ne glede na njegove ovire in posebne potrebe. In ne poskušajte mi govoriti o »semenih zla«, nikoli nisem srečal nobenega takšnega otroka.« (Greenspan 2008, 187) Altruistično vedenje so pri otrocih do osemnajstega meseca opazili tudi mnogi drugi raziskovalci. Tega vedenja malčkov ne spremlja samo visoka stopnja njihovega razumevanja, zakaj se prijazno vedejo, temveč deluje na nivoju

intuitivnega čustvenega odzivanja, s katerim želijo razveseliti starše ali izboljšati počutje prijatelja, ki je padel in si poškodoval koleno (Greenspan 2008, 188). Moralni razvoj otrok se torej rodi iz sočutja. Etična pravila izvirajo iz srca, ne pa iz togega sklopa pravil. V stiski vlada srce, ne glava. Srčnost in pogum izvirata iz vedno navzočega čuta nesebičnosti, ne pa iz logičnega razmišljanja o tem, kaj govori v prid ali pa proti neki situaciji (Caroll 2004, 122). Empatija je tako lahko ena najpomembnejših lastnosti otroka. Čeprav se določeno mero empatije opazi pri dojenčkih (ki na primer jočejo, ko se drug otrok udari) in celo pri nekaterih živalih, lahko samo prava vrsta izkušenj pri učenju zbuja to spretnost, ki dobesedno izboljšuje svet (Greenspan 2008, 38). Zato je zdravo in koristno razširiti razpon otrokove empatije do posameznikov, ki so od njega drugačni glede na raso, vero ali telesne in duševne sposobnosti. Tako lahko z vzgajanjem empatičnega otroka vsak od staršev malo pripomore k reševanju globalnega konflikta. Empatijo lahko prevedemo v starševski in partnerski svet kot »sprostiti se in dovoliti, da te otrok ali partner nagovori«. Kar pa ni tako enostavno narediti. Pomembno je prisluhni s pazljivostjo, z odprtostjo in s srcem. Če iskreno in rahločutno izhajamo iz sebe, če si dovolimo, da nas otrok nagovori in če se toliko sprostimo, da si dovolimo čutiti vse, kar nam otrokove besede odpirajo, potem otroka razumemo tudi tam, kjer se ne razume sam. Pogumni moramo biti, da se prepustimo otrokovim vprašanjem in nanje iskreno odgovarjamo. In zraven tudi sami iščemo odgovore na najbolj občutljivih področjih življenja (Klobučar 2010, 72). Izražanje empatije je eno največjih daril, ki jih starši lahko poklonimo otrokom. Z empatijo izvabimo iz otroka negativna čustva in ga dejansko ozdravimo. Sporočamo mu, da so njegova čustva upravičena. Starši prehitro pomirjajo otroke, da je vse u redu. Preden otrok to sporočilo lahko sprejme, ga moramo poslušati. Otroci morajo vsaj za nekaj sekund doživeti, da jih razumemo. Potem bodo naše pomirjanje lahko sprejeli. Empatija je kot zamah s čarobno paličico, ki otroke odpre, da sprejmejo pomirjanje in vodenje. Otrok je najsprejemljivejši za empatijo takrat, ko čuti izgubo. Ko je deležen empatije, se njegova čustva spremenijo. Ne samo, da otrok dobi kar potrebuje, ampak tudi izkusi, da ima moč, s katero se lahko osvobodi negativnih čustev. Za izražanje empatije potrebujemo včasih samo nekaj sekund tihe ljubezni in razumevanja (Gray 2002, 234-235). Čustveno izkušeni starši so torej lahko v veliko pomoč svojim otrokom pri osvajanju osnov čustvene inteligentnosti: učijo jih prepoznavati čustva, jih upravljati in obvladovati, vzgajajo jih v empatiji in ravnanju s čustvi, ki se porajajo v medsebojnih

odnosih (Goleman 2008, 297). Otrok se torej nauči *empatije*, če z njim ravnamo sočutno. Svetuje se, da se otrokom ponudi vodstvo ter podporo. Kot starši moramo preprosto biti kar smo in priznati težave in napake; v tem primeru se bodo tudi otroci počutili svobodne, da ravnajo enako. Obrabljeni način skrivanja naših čustev v starem prepričanju, da tako izpademo močni, je minil. Potrebno je iskreno izražati svoja čustva in pokazati otrokom, da jih imamo radi (Caroll 2004, 121). Potrebno je podati iskrene karte na mizo, čeprav nas je lahko strah. Otroci čutijo nas in naše občutke. Če nismo iskreni do njih, nam ne bodo več zaupali (Ujčič 2012, 30-32).

Predšolska vzgoja otroka v življenju se začne pravzaprav že takoj ob rojstvu. Začne se z gibalnim razvojem, saj pride otrok od nepremične drže vse do prvih korakov. Naš odnos do njegovega gibanja vpliva tudi na njegovo samozavest. Lahko da smo kot starši in vzgojitelji vedno preveč pazljivi, poskušamo otroka obvarovati padcev in modric, ali pa mu pustimo potrebno svobodo, da se razvija v skladu z naravo.

Ogromno naših osebnih pričakovanj in ravnanj hote in nehote vpliva na otrokovo identiteto. (Zalokar Divjak 1998, 95). Otroku moramo dopustiti, da ima najprej veliko možnosti, da lahko preverja in utrjuje postopke, ki ga bodo pripeljali do uspeha. Prevečkrat mu naša pomoč odraslih bolj škodi kot spodbuja, saj določene stvari mora otrok sam odpraviti, npr. obračunavanje med seboj.

Otroku lahko pomagamo k boljši samozavesti preko dejanj. Če mu dopustimo, da bo lahko samostojno opravil določene naloge, bo s tem pridobil voljo za naslednje naloge. Tako se pridobiva občutek uspešnosti in vedno večje samozavesti (Zalokar Divjak 1998, 99).

Velja pa tudi obratno. Občutek neuspešnosti slabi in neuspeh privede do nizke samozavesti. Zato se velja že zgodaj truditi za otrokovo varnost in samostojnost, oboje namreč zahteva veliko mero posluha in smiselnega ukvarjanja z otrokom. Naloga vzgoje je tudi narediti otroke močne in trdne za življenje (Zalokar Divjak, 1998, 99).

3.3 Vzgoja za vrednote je stvar etike in morale

Pedagoška načela, ki jih imajo pred očmi zlasti ljudje, ki delajo načrte o vzgoji, ponazarjajo Kantovo razmišljanje, ki pravi, naj se otroke vzgaja tako, kot je primerno ne

sedanjemu, ampak bodočemu, po možnosti boljšemu stanju človeškega rodu (Škopalj, 2010, 6).

V času velike razširjenosti učil, elektronskih tabel, interneta in drugih pojavov moderne pedagogike, se je sodobni učitelj in starš znašel sredi vrtnica družbenih, socialnih, ekonomskih, političnih in okoljskih sprememb. S svojo prehojeno formalno izobraževalno potjo, se pa v praksi sreča z vsemi stranskimi učinki modernosti: s pretiranim potrošništvom, komercializacijo vrednot, z verbalnim nasiljem, nasiljem v mislih in dejanjih, izgubo občutka za sočloveka, s pomanjkanjem trajnostnega znanja, pomanjkanjem občutka za naravo... (Škopalj, 2010, 6).

»Jedro vsake krize, bodisi na ekonomskem, političnem, kulturnem ali pa osebnem nivoju, predstavlja pomanjkanje človeških vrednot. Ko se pojavi določen problem in se moramo z njim soočiti, bodisi kot posameznik bodisi kot širša družba, je vsak način reševanja dobrodošel, vendar ostaja na daljši rok nezanesljiv, če se pri tem ne dotaknemo samega jedra problema. Brez medsebojnega razumevanja in spoštovanja, brez delitve dobrin, zmanjšanja razlik med bogatim in revnim delom sveta, brez pomoči ljudem in skrbi za naravo, je težko, najbrž celo nemogoče doseči osebno srečo in stabilno družbo. Človeške vrednote predstavljajo tisto ločnico, na kateri se odloča kvaliteta bivanja posameznika in širše skupnosti. Etično ravnanje in sreča gresta z roko v roki.« (Škopalj, 2010, 7)

Kriza vrednot ni enako kot konflikt vrednot. »Naša kriza vrednot izvira iz konflikta vrednot«. (Stres 1985-1986, 25)

Pri tem velja tudi omeniti krščansko etiko. Kristjani z našim velikim etičnim vzornikom, samim Jezusom Kristusom, bi si morali prizadevati za čim boljše etično delovanje v naših družinah, življenjih in svetu. Ljudje smo v tem času pozabili na naravo, na to, da smo del nje, da smo del velike človeške družine, ki naj bi se podpirala. Pozabili smo, kako je držati se prijateljsko z roko v roki. Koliko je ljudi, ki so izgubili upanje, ne le v Boga, temveč tudi v sočloveka? Mar smo res postali krute živali, no, celo živali so ponekod boljše od nas, od njih se imamo še marsikaj za naučiti. Se bomo ljudje izučili in dojeli lekcijo, da smo v tem skupaj in da drugače pač ne gre kot z etičnim sodelovanjem?

Ker je prihodnost v rokah mladih, bi morale šole kot glavne nosilke izobraževanja, kot nam tudi kaže sedanji čas, bolj poudarjati vzgojo srca. Tako kot zgodovine, fizike ali

matematike, se lahko naučimo tudi ljubezni, prijateljstva, sočutja, dobrotelčnosti, razumevanja, potrpežljivosti in podobnih vrednot, ki se dotikajo srca (Škobalj 2010, 7). Strokovnjaki so odkrili, da je potencial za sočutje ljudem podarjen že v zibko. Nato pa je odvisno, kako bodo z nami ravnali, ali iz ljubezni ali pa ne. Bolj ko je otrok ljubljen, bolj empatije in sočutja bo tudi v njem. Tega bi se morali učiti v družinah in v šolah. Še vedno se s pomočjo vzora človek največ nauči. Tako o drugem kot o sebi. Na primer, mlajša sestra bi rada imela takšne mišice na rokah, kot jih ima njena starejša sestra. Zave se, da sama ne skrbi za svoje telo, tako, kot bi morala, zato začne telovaditi. Njena sestra je s svojim zgledom povzročila mlajši sestri to, da je naredila prvi korak k svojemu novemu cilju – boljši telesni kondiciji. Prav dober vzor je potemtakem tisti, ki prižge prvi plamen v človeku.

Ravno tako nas nekdo lahko gane s svojo požrtvovalnostjo, človekoljubjem, pogumom, odpustljivostjo, razumevanjem, dobrotelčnostjo, sočutjem in drugimi vrednotami ter na ta način sproži v nas vzgib, da bi mu želeli biti podobni. Primeri dobrih zgledov so recimo: Jezus Kristus, mati Terezija, princesa Diana, svetovno znani športniki, kulturniki, borci za pravice in razni drugi. (Škobalj 2010, 7).

V resnici prav ničesar ne izgubimo, če v sebi vzgajamo človeške vrednote. Simbol uspešnega človeka naj ne bi bil le nekdo, ki ima ogromno materialno bogastvo, temveč tisti, ki je tudi človekoljub (Škobalj 2010, 7).

V današnjem svetu pa vidimo pogosto ravno obratno. Seveda materialno bogastvo ne sovпада z duhovnim in lahko sodelujeta z roko v roki, pa vendar, zakaj je še vedno v svetu tako zelo cenjen ravno denar? Menim, da se bo to kmalu spremenilo, saj je vse več ljudi, ki resnično cenijo tisto, kar je človeku dobro. Bolj prihaja do izraza človeška resnična plat, maske padajo in laži se nam kažejo na dlani. Dober in zanesljiv prijatelj je več vreden kot kup denarja. Znan pregovor, da se z denarjem ne da kupiti ljubezni, še vedno velja.

»Dediščina permisivne pedagogike se zlasti kaže v stališčih, da bo otrok že sam spoznal, kaj je zanj dobro, ker mu ne smemo omejevati njegove svobode. Toda svobodna odločitev je v vsakem človeku ne glede na to, kaj mu odrasli govorimo. Če smo v naših vzgojnih prizadevanjih bili **dober vzor**, če smo ga učili samostojnosti, delavnosti, s tem samo povečujemo možnost, da se bo otrok odločil za pozitivno«. (Zalokar Divjak 1998, 104)

Avtorica Duckworth Julie v *Mali knjigi vrednot* predlaga Delavnico za učenje vrednot, to je, skupek tehnik, orodij in aktivnosti, ki jih je sama skupaj s sodelavci, razvila v dveletnem obdobju.

Prvo zelo uporabno orodje je: **bodimo vzor**. Pravilo orodja je to, da poskusimo biti brez kričanja. Ko kričimo, preprosto izgubimo živce. Počutimo se napeto, dobimo rdečico, kri nam zavre, izgubimo kontrolo in še bi lahko naštevali. Roko na srce, kričanje ni odpravilo naše težave. Ravno nasprotno, situacijo je verjetno še poslabšalo, poleg tega pa smo zaradi našega obnašanja morda izgubili medsebojno spoštovanje in zaupanje. Skušati doseči, to kar želimo in pri tem ne izgubiti živcev, je vsekakor umetnost, ki pa jo je vredno poizkusiti.

Drugo pomembno orodje je **pozitivna vedenjska politika**. Če podrobneje pogledamo so najpogostejši vzroki za slabo vedenje v razredu: dolgčas, nesposobnost opravljanja zastavljene naloge, predolge naloge, nerazumevanje, kaj se od učencev pričakuje, iskanje pozornosti in pa občutek manjvrednosti (Duckworth 2011, 127). Raje se posvetimo pozitivni politiki, kot pa da vpeljujemo disciplinsko politiko na osnovi negativnih sankcij. Najmočnejše gibalno promocije pozitivne disciplinske politike je podelitev odgovornosti otrokom. S tem ko otrokom zaupamo, zmanjšamo možnost potencialnih konfliktov.

Priporočene smernice za starše in vzgojitelje, ki jih priporoča avtorica:

1. Priporočeno je, da se naučimo, kaj je tipično za določeno starost otrok. Dostikrat učitelji od učencev pričakujemo preveč, predvsem zato, ker jim dajemo naloge, ki so zanje neprimerne.
2. Poleg tega je pomembno tudi, da otrokom povemo, kakšna so naša pričakovanja in želeni rezultati. Vse to pa naj vključuje dovolj aktivnosti, ki bo primerna za različne načine učenja in vrste inteligence.
3. Bodimo pozitivni, pogosteje jih pohvalimo, z besedami ali pa kako drugače. Sankcije lahko izvedemo šele takrat, ko res ne gre drugače in te opredelimo po stopnjah.

4. Boditi moramo trdni, tako, da damo otrokom vedeti, da mislimo resno. Dobra ideja je tudi ta, da začnemo sodelovati s svojimi kolegi, ki poučujejo v našem razredu, tako, da bodo otroci od vseh dobivali enaka sporočila.
5. Zelo dobro je tudi vzpostaviti uspešne odnose s starši pri vходу v šolo ob začetku ali koncu šolskega dne. Poskušajmo biti seznanjeni z vsem, kar se dogaja doma in lahko vpliva na vedenje otrok v šoli.
6. Če se kateri od učencev neprimerno vede, skušajmo ugotoviti kakšen vzrok tiči zadaj. Vprašajmo se katere otrokove potrebe niso zadovoljene? Skušajmo ugotoviti, kako lahko sprejmemo takšen primanjkljaj potrebe na toleranten način.
7. Učencem dopustimo možnost izbire, če vemo, da bo vsaka odločitev pripeljala k želenemu cilju.
8. Izogibajmo se grožnjam in ultimatom.
9. Nikoli ne podkupujmo in ne dajajmo obljub, ki jih ne moremo izpolniti.
10. Sprejmimo napake in pomagajmo svojim učencem, da se iz njih kaj naučijo. Pogovorimo se skupaj z učenci o vsakem načrtu in jih vprašajmo, kaj bi naslednjič storili drugače. Spodbujajmo jih, da uporabljajo pozitivne in prijazne besede.
11. Otroke naučimo spoštovanja, če se bomo z njimi pogovarjali spoštljivo, to je, brez zasmehovanja, sarkazma, dajanja vzdevkov ali poniževanja. Ostanimo pozitivni vzor svojim učencem, saj je to tudi najmočnejša oblika učenja (Duckworth 2011, 127-129).

Učitelji in pa tudi učenci so zelo pohvalno komentirali avtoričino delavnico učenja vrednot. Poglejmo nekaj njihovih komentarjev: »Vrednote, še posebej vrednote miru, so iz mene naredile mirnejšega učitelja. To pa je moj razred spremenilo v mirnejše in prijetnejše okolje. V mojem okolju so opazne resnične spremembe.« (Duckworth 2011, 129-130) Pogled desetletnice: »V šoli sta moji najljubši vrednoti spoštovanje in sodelovanje. Učitelji so dobri, ker ne nergajo in nas ves čas ne zbadajo.« (Duckworth 2011, 129)

Sistem vrednot med otroki in učitelji promovira pozitivne občutke, občutke lastne vrednosti in sposobnost pozitivnega prispevka šolski skupnosti. To vodi v izboljšanje družinske atmosfere, spoštovanje in trdnost sporočil pa pomagata razviti varno in pozitivno okolje.

Otroci so sposobni empatije, če jim vrednote predstavimo. Okolje medsebojnega delovanja na temelju vrednot, je pomembno za ustvarjanje njihovega vrednotnega

modela odločanja. Spoznavanje vrednot in njihova uporaba v praksi deluje pozitivno na vedenje otrok, saj se oborožijo s potrebnim jezikom, da lahko artikulirajo svoje občutke, spoznajo stališča drugih otrok ter pričnejo razumevati kako njihovo delovanje vpliva na druge (Duckworth 2011, 131).

Kot tretje orodje avtorica navede **ustvarjanje idealnega učnega okolja**. Okolje ima pri otrocih izjemen vpliv na učenje, ugotavljajo psihologi. Dokazano je, da se otroci, ki se čutijo bolj povezane s svojim okoljem, tudi dovezetnejši za učenje. Okolje v šoli in učilnici lahko izboljšamo (okrog šole posadimo drevesa, da zanje otroci skrbijo, pospravljanje v rednih intervalih – dnevnih ali tedenskih...) (Duckworth, 2011, 131).

Truditi se moramo k celotni vzgoji, ki zna preceniti kaj je v določenem razvojnem trenutku pomembnejše. Kaj bo iz otrok nastalo. Ali bodo to zasedeni, zamaščeni in samo pametni ljudje ali pa razgibani, veseli in pametni. Waldorfski pedagogi bi temu rekli, da je preveč dela »na glavi« in premalo »na trupu« (Zalokar 1998, 35).

Osnovna potreba otroka je potrebna po varnosti, bolj kot se počuti varnega, bolje se razvija. Prvi pogoj, ki pomaga pri občutku varnosti je družina, ki obstaja upanje za prihodnost. »Medsebojni odnosi, ki vključujejo ljubezen, predanost, zatočišče, zaupanje prinašajo ključne elemente za otrokov razvoj«. (Zalokar Divjak 1998, 86)

Na žalost dan danes pa prav za to zmanjka časa. Dober starš je veliko z otrokom, da mu ta lahko vedno in sproti zaupa svoje občutke, zamisli. Današnji čas je hiter, tudi otroci se nam zdijo prevečkrat prepočasni, vendar za dobro opravljeno delo potrebuje človek mir, zbranost in potrpežljivost. Pri otrokovem vsakdanu je zelo pomemben določen red, ki mu daje občutek varnosti. Navade, pravila, obredi olajšajo življenje otroka.

Pohvala otroka nima več svoje vrednosti, če hvalimo vsako malenkost, otrok pa nima več cilja. Pohvala lahko sledi le dobro opravljenem delu. Zavedati pa se je treba tudi, da se z besedami ne da pridobiti samozaupanja in samospoštovanja. Otrok si želi dejavnosti, preko katere sam doživi kaj in kako kaj zmore (Zalokar 1998, 32).

Odrasli bi otrokom večkrat prihranili razočaranje. To ni dobro, ker otrok mora doživeti tako uspeh kot neuspeh, ker v nasprotnem primeru bo vsaka nova ovira težja in razočaranje večje.

Vzgoja je trdo delo. Odraščajoči otroci pa potrebujejo odrasle, da jih popeljejo v svet. Otroci morajo nenehno preverjati svoja stališča, ravnanja, se primerjati in poskušati

najti možnosti, ki bodo najboljše. Ravno zato je v vzgoji nujna avtoriteta. Avtoriteta ima v vzgoji vlogo, da priskrbi otroku potrebne vzorce in ideale, s katerimi se bo lahko poistovetil (Zalokar Divjak 1998, 104). *Vrednote otrokom pomagajo k smiselnosti življenja.*

»Ljubezen, ker moramo najprej odrasli biti sposobni izžarevati ljubezen do drugega, do narave, kulture, potem bodo otroci to dediščino lahko nesli s seboj v življenje. Logoterapija poudarja, da posameznik lahko najde svoj smisel v uresničenem odnosu ali delu, ki ga mora opraviti. Odnos pa je človeška, notranja, duhovna odločitev, pomeni, da ob spoznanju drugega do njega oblikujem svoje stališče«. (Zalokar Divjak 1998, 107)

Iz objektivne narave stvarnosti vidimo so vrednote vsem na razpolago. Ker nosi vsaka stvar tudi bistvo v sebi, pomeni, da imajo vrednote same po sebi privlačno moč, za tiste, ki jih želijo spoznati. Zato so torej vrednote večne. Vprašanje je samo kaj moramo kot posameznik narediti, da do vrednot pridemo? Ena izmed zakonitosti je tudi ta, ki narekuje, da večjo vrednost, kot predstavlja neka vrednota, več truda in dela je potrebnega za njeno spoznanje. Iz prakse je jasno, da je potrebno otroke najprej za neko stvar motivirati, ker se šele potem navdušijo, ko »so noter«, potem je potrebno le še vztrajanje. Vztrajnost pomeni trening volje, več truda kot vložimo v določeno dejavnost, večjega uspeha si lahko nadejamo. Otroka je potrebno zaposliti s primernimi vsebinami, zahtevami in cilji. Vztrajen otrok je uspešen otrok in ko je uspešen je tudi zadovoljen otrok.

4. VZGOJA ZA VREDNOTE

Anton Trstenjak v svoji knjigi *Stara in nova podoba družine* poudarja, da je zaman romantično opozarjanje na zaton družinskega življenja z izvori iz preteklosti in apeli, naj se družina obnavlja v svoji stari obliki z vso njeno nekdanjo posebnostjo, ampak moramo v antropoloških temeljih družine iskati pravo smer v katero naj bi se razvijal »najstarejši življenjski med« in tako prepoznavati, kaj je v današnji obliki družine dobrega in koristnega in kaj je škodljivega oziroma zgolj prehodnega (Trstenjak 1974, 8).

Družina, pravi Trstenjak, je pridelica človeškega življenja, ki danes ni toliko v propadu, marveč mogoče samo na sekularnem prehodu v novo popolnejšo obliko (Trstenjak 1974, 10). Dom tako pomeni skupnost življenja, ki je osredotočeno v lastno ognjišče in vse silnice, čustva ter interesi in vsa pota vodijo iz družbe nazaj v dom (Trstenjak 1974, 23). Današnja družba družini jemlje njeno nekoč močno duhovno samovlado. Nekoč sta starša skoraj neomejeno, tako rekoč »po njuni volji« vzgaja svoje otroke. Zunanjih vplivov na vzgojo, razen tradicije, je bilo malo in še te sta lahko upoštevala ali pa ne. Danes pa masovna družba vpliva in preoblikuje vsako družino. Tako starši kot otroci so deležni raznovrstnih informacij, ki niso vedno niti nujno potrebne niti ne koristne. Zato se lahko kaj kmalu otrok, ki je sprejemljivejši za vtise, staršem iz dneva v dan odtuja, tako miselno kot tudi čustveno (Trstenjak 1974, 24). Zato lahko rečemo, da danes otroci niso več tako zelo »njihovi«, čeprav jih vzgajajo. Danes družba, kot še nikoli prej tako, od otroka zahteva, da se odloča sam, tudi če ni zmeraj pripravljen in zmožen. Otroška osebnost se tako institucionira in izgublja otroško lepoto. Bolj kot mu jemljemo svobodo in pa zdravo – razvijajočo se samostojnost, bolj od njega zahtevamo prav to in smo potem zelo zgroženi, ko ne doseže predpisanih norm (Trstenjak 1974, 25). Ravno takšen je postal tudi stik med ljudmi. Včasih je bilo ljudi bistveno manj, toda vsak stik je bil bolj oseben, danes pa je to ravno obratno.

Izogibati se moramo torej ti skušnjavi, da otroku dodelimo neke vloge, ga naučimo kako igrati v določeni vlogi ali situaciji, z določeno osebo. S tem mu odvzamemo osebnostno širino oziroma otroško bogastvo. Otroku je treba dopustiti ter mu ustvariti klimo za njegova osebna čustva in intimnost. Pri tem smo mu sami kot starši vzor, po katerem bo

oblikoval svoje mlado življenje (Trstenjak 1974, 25). Otroka moramo v neki določeni točki njegovega dozorevanja uzreti tudi kot osebo v strogem pomenu besede. Torej, moramo ga pogledati kot najgloblji subjekt delovanja, kot največjo samostojnost, kot subjekt, ki ni več odvisen od nobenega drugega subjekta (Trstenjak 1974, 35). Za otroka ne smemo narediti vsega, ker potem že naredimo preveč. Če za otroka storimo vse, potem njemu ne preostane nič, njemu zase ni potrebno narediti ničesar, ker zanj postorijo že vse drugi. Tako otrok nima izzivov, kateri bi ga izzvali in je primoran izzive iskati, če jih pa ne najde, jih ustvari vendar konstruktivne izzive mu v tem primeru že vzamejo odrasli, ko zanj naredijo preveč (Trstenjak 1974, 74). Primeri, ko za otroka naredijo preveč, so primeri, ko odrasli za svojo lastno vzgojo naredijo premalo ali pa celo ničesar. Vzgoja otrok ne sme postati zgolj opravilo ali dolžnost, temveč mora biti življenje, katerega se odrasel veseli in živi. Otroka ne moremo umetno narediti zrelega, če sami nismo odrasli. Odrasel človek postane zrel takrat, ko se mu ne mudi, ko je v duši miren ter kadar se zaveda, da je vzgoja otrok istočasno tudi vzgoja njega samega (Trstenjak 1974, 75).

Za vzgojo si je potrebno vzeti čas, ker *vzgoja je ustvarjanje*. Ustvarjanje nečesa najbolj žlahtnega: človeka. Ustvarjanje pa pomeni, da moramo najprej poznati vse zakonitosti materiala – otroka in poznati najboljšo metodo. To je po moje vzgojitelj, ker če ta pot ne vodi k človeku, ki nas zanima, izgubi svoj smisel; in upoštevati vse zakonitosti objektivne stvarnosti (Zalokar Divjak, 1998, 152).

Odnosi so pravzaprav naše stvaritve, ki so enkratne in neuničljive, kadar se tega posameznik zaveda se tudi odgovorno obnaša. Pri medsebojnih odnosih gre tudi za obojestransko učenje.

Težnja kvantitete pred kvaliteto, ki vlada v sodobni družbi naredi otroka podobnega važiču, ki vse ve in se za vse zanima ter se z ramo ob rami pogovarja z odraslimi. Na videz so sicer otroci zelo odrasli, a v resnici so vzgojeni v zgodaj zrelega otroka, ki mu je otroštvo samoumevno, zato je tudi bolj otročji kot bi moral biti. Privošči si vso igrivost in občutek ima, da ko se odgovorno vede, s tem dela uslugo odraslim in si ob tem misli, da je lahko otrok (Trstenjak 1974, 75).

Anton Trstenjak posrečeno poimenuje življenje in vzgojo kot čisti kvaliteti (Trstenjak 1974, 76). Življenje, vzgojo in pa druge pojme, ki se tičejo človeka ne smemo razumeti

oziroma z njimi upravljati zgolj količinsko. Prav takšni pojmi kot sta življenje in vzgoja ne dopuščajo samo kvantitativno usmerjenost. Če je človek, starš ali vzgojitelj preveč usmerjen v količino življenja, se mu kakovost izmuzne. Kajti življenje je samo v svoji kakovosti ali pa ga ni. Nekdo lahko toni v blaginji, užitkih in brezskrbnosti, pa ni srečen. Drugi živi v vsakdanjih skrbeh, z odgovornostjo pa izkusi srečo. Prvi ne ve, drugi pa ve kako najti sredi vsega, kar ga obdaja ter v sebi, kar mu služi, še posebno kvaliteto. Prav tako je z vzgojo. Posameznik lahko vzgaja otroka količinsko, kar pomeni da za njega materialno poskrbi in mu servira čim več možnosti za preživetje njegovega prostega časa. Vendarle ga lahko vzgaja tudi kakovostno in sicer v smislu, da mu ni pomembna samo količina časa, denarja, znanja, ampak kakovost njegove osebnosti, katera se ne dviguje z materialnim standardom, ampak z ljubeznijo. Preprosto mora iz kvantitativnega gledanja na svet, svoj pogled preusmeriti v kvaliteto življenja, ki je skoraj zagotovo preprostejša in cenejša (Trstenjak 1974, 78).

»Otroke je potrebno postopoma naučiti:

- **potrpežljivosti**, da bodo v življenju lažje obvladali težke situacije.
- **ljubezni**, da jo bodo sposobni dajat naprej;
- **spoštovanja**, da bodo spoštovali sebe in druge;
- jim pokloniti **prosti čas**, da bodo čutili, da je nekomu mar zanje in bodo pozneje sposobni poskrbeti za druge«. (Zalokar Divjak 1998, 89)

Vzgoja mora sloneti na notranji iskrenosti ali resničnosti vzgojitelja. Če odrasel laže, ko od otroka zahteva določeno, sam pa ne izpolnjuje zahtevanega, bo otrok prej ali slej spregledal neskladnost in jo tudi zavračal. Otroku zahteva doslednost, resnico. Otroku hoče dosledno utemeljitev zahtevka, resnico in vero odraslega v to kar zahteva (Trstenjak 1974, 85).

Otrok je v primerjavi z odraslimi, od katerih prejema vzgojo »reven« oziroma nebogljen. Vse kar ima, je v zametkih, ni še razvito in čaka na pobude od zunaj, to je vzgojo od staršev, vzgojiteljev. Da se lahko razvija, mora otrok od odraslih najprej čutiti in doživeti ljubezen, da jo doživi kot blaginjo, ki izhaja iz odraslih in šele potem bo otrok lahko odgovoril z lepim vedenjem, s spoštovanjem in odličnim razvojem (Trstenjak 1974, 103).

»Na oblikovanje otrokove identitete pomembno vplivajo pričakovanja, ki jih pred otroka postavlja okolica, pa tudi tista, ki jih otrok postavi sam«. (Zalokar Divjak 1998, 94)

Vzgojitelj preprosto mora poskrbeti **najprej za svojo lastno osebnost in lastno vrednost**, ker samo če bo on ali ona sam-a spoštovanja vreden, ga bo otrok brez zabičevanj spoštoval, poslušal, se učil in mu zaupal. Ko bo odrasel spoštovanja vreden, bo nad otrokom imel tudi avtoriteto, katero mu ne bo treba vedno znova poudarjati, kajti spoštovanja vredni osebi otrok spontano vrača veljavo, ki jo vsak dan v obilni meri občuduje na tej osebi (Trstenjak 1974, 105).

Spoštovanje rodi avtoriteto, katero sploh ni treba uveljavljati nad otroki. Temu A. Trstenjak pravi »notranja veljavnost« osebnosti (Trstenjak 1974, 106). Ta osebnost se ne daje na oblast in je medsebojnem srečanju dvojnega spoštovanja (Trstenjak 1974, 106).

Otroka se mora spoštovati, kajti v spoštovanju otrok začuti, da ga vzgojitelj, starš in odrasel »**jemlje zares**«, da ga vidi, prizna in prepozna njegovo edinstvenost ter ga brezpogojno sprejema. V tej varnosti dobi svojo prepotrebno življenjsko važnost, da lahko raste in se razvija z zaupanjem vase in v svet katerega so mu starši s svojim lastnim zgledom predstavili (Trstenjak 1974, 106).

Nekaj bi nam moralo biti jasno in to je, da nad otrokom odrasli nikoli ne more zmagati. Prvič zato, ker sta si z otrokom neenakopravna in pa tudi zato, ker prava zmaga ni nikoli v prepiru z otrokom kdo bo koga. Boj za vzgojenega otroka ne sme biti boj prosti njemu, ampak vedno skupni boj z otrokom. Odnos odraslega do otroka mora biti ljubeč, domač, zaupan, takšen, da v njem otrok sproti spoznava, da je ljubljen, da pravzaprav ne more argumentirano nasprotovati in se upirati (Trstenjak 1974, 111).

Velikokrat pretiravamo na intelektualnem področju (štiriletnika učimo črke), zanemarjamo pa otrokovo socialno in čustveno področje (štiriletniki imajo še plenice).

Otroška trma oziroma mladostniško nasprotovanje sta vsakokratni razvojni stopnji, ki ju je bolje previdno zaobiditi, kot pa meriti moči z otrokom, kajti lahko se zgodi, da z uveljavljanjem oblasti in moči, vzgojiš iz otrok dve skrajnosti, in sicer: tiste ki se neumorno upirajo in ne ubogajo ali pa tiste, ki pa ubogajo, vendar ostanejo celo življenje »otroci«, torej nezreli. Nobena skrajnost ni dobra, zato mora cilj vzgoje ostati otrok, z lastno osebnostjo in trmo, katerega z vzgojo le vodiš, usmerjaš k njegovemu lastnemu cilju oziroma smislu (Trstenjak 1974, 112).

»Kulturni dražljaji, ki zgodaj dramijo otrokove sposobnosti in mu širijo obzorje, naj mu bodo motivacija.« (Trstenjak 1974, 116)

Vzgoja otroka je tesno, že kar prepojena povezava z *motivacijo* oziroma motiviranjem. Pravilno motiviran otrok bo sam iz lastnega nagiba sledil pravilnim smerem, ki mu jih nakazujejo starši oziroma tisti, ki ga vzgajajo. Prava motivacija je v tem, da si otrok motive, ki mu jih pokažejo drugi, sam osvoji, uvidi njihovo smiselnost in mu postanejo ne tuji, ampak njegovi. Takšni motivi postanejo njegova vrednota, korist in njegova smer življenja (Trstenjak 1974, 120).

4.1 Delo

Največ škode je naredila permissivna vzgoja, ko starši beremo otroku želje iz oči, se izgubljam v pogovorih z njim ipd. Dve stvari sta, o katerih se nimamo z našim podmladkom kaj pogajati, temveč to od njega zahtevati: učenje in delo. Le tako lahko izoblikujejo zdravo osebnost (Cah 2013, 68-69).

Ob našem prizadevnem učenju je potrebno upoštevati tudi otrokovo postopno prehajanje v odraslost, zato ne smemo prezreti njegovo domišljije in iz nje izhajajoče ustvarjalne vizije. Nasprotno, otroku je potrebno pomagati, da se v svojem svetu izživi in tako dobi najboljšo popotnico za svojo prihodnost (Zalokar 1998, 61). Pri vzgoji otroka je najpomembnejše vprašanje kako mu pomagati *najti smisel življenja, njegov odnos do soljudi in njegovo vrednotenje sveta*. Tako, da lahko počasi spoznava in razume sebe ter druge, ob tem pa spoznava tudi smiselnost življenja in sožitja z drugimi (Zalokar 1998, 69).

»Odrasli se premalo zavedamo, da iz osnovne skrbi za samega sebe, kjer si otrok pridobiva »svojo vrednost«, sledi niz obnašanj, ki jih napačno pripisujemo otrokovi osebnosti.

Pri predšolskem otroku so najbolj pogosta naslednja:

- boji se lotiti česa novega, ker ne verjame v svoje sposobnosti, je njegov strah pred neuspehom zelo velik;
- zbeга ga vsaka sprememba;
- težko sprejme kakršnokoli spremembo in odreagira s pasivnostjo;

- vztrajno pogleduje v tla, kadar ga kdo ogovori;
- zelo se vznemiri, kadar je njegova vzgojiteljica odsotna;
- pogosto je osamljen, ker težje vzpostavlja stike z vrstniki;
- do sebe je preveč kritičen«. (Zalokar Divjak 1998, 93)

Ogromno naših osebnih pričakovanj in ravnanj hote in nehote vpliva na otrokovo identiteto. (Zalokar Divjak 1998, 95). Otroku moramo dopustiti, da ima najprej veliko možnosti, da lahko preverja in utrjuje postopke, ki ga bodo pripeljali do uspeha. Prevečkrat mu naša pomoč odraslih bolj škodi kot spodbuja, saj določene stvari mora otrok sam odpraviti, npr. obračunavanje med seboj.

M. Montessori: »V otrocih sem našla ljubezen do reda in dela, sposobnost za zbranost, veselje do ubogljivosti, željo po učenju«. (Zalokar Divjak 1998, 95)

Mlad človek v procesu osebnostnega razvoja postaja to, kar lahko postane – samo on sam. Prva, ki mu ob tem stoji ob strani in ga spodbuja, je družina. Vzgoja za delo, poštenost in ljubezen je zato nenehno iskanje, sprejemanje in dajanje. Enaindvajseto stoletje nam streže z največjimi tehničnimi in znanstvenimi napredki, obenem pa tudi s slepimi ulicami na področju odnosov, doživljanja sveta in samih sebe. Zato ni čudno, da vse bolj doživljamo to, da je treba razmisliti o samih ciljih in poteh, katere gazimo. Ljudje razvitega sveta živimo udobnejše kot kadarkoli prej. Materialnih stvari nam ne primanjkuje, živimo v popolnem izobilju, navkljub trenutni finančni krizi. Na drugi strani pa smo zelo obubožani. Pravi reveži smo na področju družine, družbe in v iskanju smisla. Naša vrednostna orientacija ni sorazmerna s tehnično dovršenim kompasom.

Kadar ljudje ne živimo po vrednostni usmeritvi, kaj je na prvem mestu, denimo odnos, družina, delo narava, doživljanje narave in samega sebe, se v naši notranjosti pojavi prostor za zunanje vplive. Mednje ne prištevamo le potrošništva, temveč tudi boj za kariero, oblast in moč. Lažje se je zadovoljiti s kratkoročnimi užitki, hitro dosegljivimi cilji kot vlagati napor v odnose in delovati ustvarjalno. Od znotraj osiromašeni človek je zelo dojemljiv za vse, kar se ponuja od zunaj. Zapolnjevanje z užitki pa rodi le hlepenje po več, ki se nikoli ne konča. Takšen človek živi v bivanjski praznini, kot temu rečemo v logoterapiji (Cah 2013, 68-69).

»Logoterapija nas tudi uči, da mora posameznik v sleherni situaciji med obilico možnosti izbrati tisto, ki bo v tistem trenutku največ prispevala k nalogi, ki nam jo kaže

življenje. Dobro opravljena naloga je torej tisti smisel, ki smo ga našli v dani situaciji«. (Zalokar Divjak 1998, 115)

Moderni človek je moralno in vrednote podredil individualizmu in relativizmu, ki sta pravzaprav preroka konca vrednot in morale. Če vprašanje dobrega in zla postane stvar osebne okusa, potem dobrega konca ni za pričakovati. Sodobna situacija na področju vzgoje in marsikaterem drugem področju, kliče po preobrazbi in prečiščenju vrednot.

»Vzor – utvara je misliti, da je mogoče resno vplivati na druge ne glede na to, kaj in kdo v globini smo«. (Zalokar Divjak 1998, 149)

Delo vzgoje si ne smemo razlagati tehnično in dinamično. Če se približamo otroku s tehniko, takrat z njim manipuliramo, če z dinamiko, ga naredimo za stvar, ne pa za človeka. Človek ima svobodno voljo, razlaga logoterapija in pa prostost do okoliščin. To pomeni, da uživa svobodo s smislom, da postavi stališče do vsakršnih okoliščin, ki ga lahko doletijo (Frankl 1994, 22). Tehnika sama po sebi ni nikoli pomembna, ampak je pomembno to, s kakšnim duhom tehniko uporabljamo (Frankl, 1994, 31).

Če so pričakovanja previsoka je otrok pod pritiskom, ki ima za posledico in blokado pri priznanjih. Pri prenizkih pričakovanjih pa otrok izgubi zaupanje v svoje sposobnosti.

Če hočemo otroke razviti v zadovoljne ljudi, mora vzgoja ne le zahtevati, ampak najprej dajati in bogatiti. Od otroka lahko nekaj zahtevaš, ga grajaš, ali pa pohvališ samo in samo takrat, ko mu prej pokažeš in daš izkustvo pravilnega, lepega in dobrega (Trstenjak 1974, 104).

4.2 Poštenost

Na vprašanje kdo otrok sploh je, zagotovo ne moremo odgovoriti samo znanstveno, saj otroka ne moremo spoznati samo na podlagi razuma, ampak nujno tudi na podlagi čustev, razmerij, odločitev, potreb. Otrok je skupek fizične, mentalne, emocionalne in duhovne razsežnosti in mi smo tukaj kot otrokovi skrbniki ali vzgojitelji, ki imamo nalogo, da ta skupek razsežnosti vzgojimo, ga razumemo in sprejmemo. Kot pravi pisec Kahlil Gibran, da *naši otroci niso naši otroci, temveč so sinovi in hčere klica Življenja k Življenju*. Kar pomeni, da niso naši in jih ne moremo posedovati ali kontrolirati, tako, da bo nam prav. *Lahko jih pa vzgajamo za vrednote, ljubezen, pravičnost, pošteno delo in družino*. Lahko jih navadimo dobrih navad, modrega

razmišljanja, sočustvovanja in preudarnosti ter mnogo drugih, od Boga danih, lastnosti duha. To pa moramo imeti tudi sami. V takšni vzgoji moramo videti smisel. Ko je naša vzgoja za vrednote osmišljena, potem bodo jo bodo tako videli tudi naši otroci.

Otrok je bitje večjih razsežnosti. Je telesno bitje, katerega sestavljajo iste prvine kot sestavljajo kamen, prst, zrak, rastlino ali žival, se pravi naš planet. Ta biofizikalna razsežnost je osnova višji, duševni razsežnosti. Ta temelji na delovanju živčnega sistema, ki je v človeku najbolj izpopolnjen. Duševne zmožnosti omogočajo človeku zaznati okolje in pa samega sebe. Duševno delovanje ne izvisi ob količini podatkov, ki jih človek zazna, marveč od obdelave le teh v možganih in odziv nanje z vedenjem. Osebnost zaznamujejo tudi temperament in značajske lastnosti. Pomembno je dejstvo, da je duševno delovanje vedno odziv na dražljaje in poizkus zadovoljitve lastnih potreb in reakcija na neko dogajanje. Človek, tudi otrok, pa poseduje tudi duhovno razsežnost, zavest, ki ga loči od živali. Daje mu svobodo. Človek tako v določeni situaciji spoznava več stvarnih možnosti, katere s pomočjo vesti loči na bolj in manj smiselne. Duhovna razsežnost človeku omogoča, da v določeni situaciji zavestno in s pomočjo vesti spoznava več stvarnih možnosti in se odloča katera od možnosti je bolj smiselna in katera manj. Ob tem procesu spoznava tudi sebe, svoja merila in vrednotenje. Merilo, po katerem se človek s pomočjo vesti odloča o smiselnosti možnosti, pa so vrednote, ki pa so nadoosebne, saj jih človek ne more spreminjati, postavljati, ampak jih odkriva, uresničuje ali pa zavrača. Takšne vrednote so nadčasovne, saj njihov obstoj ni odvisen od človeka, so pred njim in po njem. Vrednote so tudi stvarne in objektivne, neodvisno od tega, koliko jih človek dojame in uresničuje. Pravzaprav je človekova sreča odvisna od vrednot, koliko jih resnično odkrije, se zanje odloči in jih navsezadnje tudi udejanji. Vzgoja ne sme nikoli pozabiti in zanemariti človekove duhovne narave. Prav vzgoja in samovzgoja lahko otroka vzgoji duha, mu daje možnost osebne lastne rasti ter ga opremi z vsem potrebnim, da bo lahko sam izbiral svoje cilje in uresničeval svoje sanje. Če vzgoja ne upošteva otrokovega duhovnega vidika, ga osiromaši za izpolnitev in smisel v njegovem življenju. Tako lahko otrok kljub morebitnemu izobilju in hitri nezasluzeni uspešnosti, živi zelo prazno in nesrečno.

Očitno prepoznamo neskladja med vrednotami in obnašanjem in prav zato je bolj kot kadarkoli prej potrebno upoštevanje in vzgoja vrednot. Obnašanje bo skladno z vrednotami samo takrat, ko jih bo človek – otrok osvojil do te mere, da jim bo lahko

sledil in jih upošteval. V vrednotah se zrcali vse, kar človeku resnično nekaj pomeni. Vse tisto, kar mu je najbolj vredno, dragoceno in sveto. Človek je vrednostno bitje, ki ne more živeti brez smisla. On išče višji smisel, višjo nalogo. In prav vrednote, ki se mu kažejo preko izkustva, ga prepričujejo o njegovem smislu. Lahko pa človek vrednote, ki nakazujejo smisel, ignorira in se zateka k »instant« vrednotam.

Zakovitosti življenja, vrednote, ki so vredne, spoznamo samo tako, da jih živimo. Življenje je namreč tisto, ki nam vedno znova pred nas postavlja nove izzive, nas opozarja in od nas zahteva odgovornost. Življenje nam jasno dopoveduje, da je ono tisto, ki ureja življenjski krog in da smo mi le njegovi obiskovalci.

Ko otrokom posredujemo vrednote in jih vzgajamo, moramo upoštevati več stvari. Najprej osebnost otroka, potem okolje iz katerega otrok izhaja, duh časa in svojo lastno odgovornost za početje, ki ga opravljamo. Prva naloga starša, pedagoga je, da sam pri sebi spozna lepoto življenja in jo z veliko vnemo posreduje otroku, kateri bo lahko v čudovitem svetu našel svoj smisel in svojo lastno lepoto.

Otrok lepote in smisla življenja ne najde v množici informacij, v načinu življenja, v katerem nihče od njega nič ne zahteva. Smisel svojega življenja najde le v tem, da se sam na podlagi že slišane in videne prepriča, da vsaka dobra stvar zahteva od njega določeno ceno. Otroku lahko pripovedujemo, da je do Krnskih jezer težko priti, a da so zelo lepa, sam pa bo v to verjel samo takrat, ko bo s starši šel tja ter jih dejansko videl in doživel.

4.3 Ljubezen

Otrok v krogu svoje družine, ki je zrasla iz ljubezni in živi iz ljubezni, lahko občuti svojo nenadomestljivost in enkratnost. Takrat ko zasliši svoje ime in čuti, da pripada. Takšne povezanosti med sovrstniki ne bo dobil. Občutja pripadnosti in ljubezni mu bodo tako ustvarila samozavest in vero vase. Če ga bo potem družba, okolica, sistem razosebljal, ga vsaj družina, saj bo v njej vedno našel varen pristan. Družina tako zahteva glavo in srce (Trstenjak 1974, 26). Kot starši smo sami soustvarjalci svojih otrok, kajti človeški otrok je ob rojstvu nedonošenec, v smislu, da nujno potrebuje pomoč. S svojo izredno učljivostjo kliče odrasle, da mu stopijo naproti, a ne le z

negovalnim pristopom, temveč z osebno toplino. Otrok, ki je bil za toplino prikrajšan, lahko podleže, ne samo telesnim ampak predvsem duševnim motnjam (Trstenjak 1974, 36). »Otrok se lahko prehladi tudi zaradi hladne matere, ne le zaradi prepiha.« (Trstenjak 1974, 36). Odrasli, ki ne spoštujejo in ne ljubijo otroka ter ljubezen in spoštovanje nadomeščajo z oblastjo in disciplino, v otroku razvijejo le godrnjanje, nezaupanje in odpor (Trstenjak 1974, 111).

Čustva tudi resnično spadajo v psihično kategorijo človeške osebnosti, kar pomeni, da gre za neke procese, ki se sprožijo v določenih pogojih. Ker pa je ljubezen stvar, duhovne, svobodne odločitve posameznika, to pomeni, da jo sami ustvarimo, smo zanjo odgovorni in zato je ne more biti veliko ali malo (Zalokar Divjak 1998, 110). Ljubezen ni čustvo, ki bi predstavljalo samo neko prijetnost in lepoto, vendar so ta čustva šele posledice ljubezni.

»Ljubezen je pravzaprav žrtvovanje, je res draga in zahtevna, moraš se odreče, kljub vsemu pa nihče ne bi zamenjal resnične ljubezni za nobeno drugo stvar. Skrivnost vztrajanja v ljubezni je ravno v tem, da se zavedamo, da ljubezen ni čustvo, temveč je odločitev in zavezanost. Če smo jo uspeli uresničiti, bomo deležni tudi visoke osebne vrednosti, kajti ljubezen ne pomeni prilasčanja ljubljene osebe, temveč potrjevanje in brezpogojnost«. (Zalokar Divjak 1998, 113)

»Če si bomo prizadevali za resnično ljubezen v medsebojnih odnosih, bodo imeli naši otroci trdno podlago za dejanja svoje ljubezni naprej. Vendar tudi v odločitvi za ljubezen bodo otroci lahko svobodno izbirali. Zato je naša dolžnost, da jim to povemo. Lahko se odločijo vzljubiti svet in biti zmagovalci ali pa ga sovražiti in pristati med poraženci«. (Zalokar Divjak 1998, 114)

Vzgoja sloni na čistih kvalitetah ljubezni, iskrenosti in sorodnih lastnostih. Ko odrasel človek vzgaja otroka, ga mora imeti rad. Do njega mora čutiti čisto ljubezen, ne kvantitativno usmerjeno. Ta ne sme biti živeta po načelu akcija – reakcija, ampak mora ostati vrednota, ki ne zahteva nič v zameno, ampak se veseli sreče drugega, to je otroka, kateri prav zaradi nje občuti oziroma spoznava po njej življenje (Trstenjak 1974, 80).

»Na otroke vpliva vse, kar počnemo. Osnovna lastnost vzgoje je pravzaprav bolj v dejanjih kakor v besedah, kajti otroci lahko pozabijo tisto, kar smo jim povedali, ne pa tistega kar smo jim storili«. (Zalokar Divjak 1998, 152).

»Otroci so ustvarjeni za našo ljubezen, ne pa da jih ubogamo in se jih bojimo. Če otroke s preveliko skrbjo varujemo pred vsemi vrstami neugodja, jim pripravljamo veliko

slabega; naredimo jih mehkužne in občutljive. Naša pretirana vnema po poučevanju nas zavede, da otroke učimo, kar bi se sami od sebe veliko bolje naučili«. (Zalokar Divjak 1999, 29)

5. VREDNOTE IN SMISEL

Sodobna psihološka znanost vedno bolj odkriva in dokazuje, da cilj življenja ni življenje brez obveznosti, težav, odgovornosti in ni neomejena svoboda. Končni cilj je smiselnost življenja, ki ga človek doseže samo preko obveznosti in zahtev. Občutek smiselnosti ne najdemo v enkratnih dosežkih, ampak v življenjski orientaciji, ki traja dlje časa in ki v zameno ponuja radoživost, sproščenost in nasmejanost duha. Današnji čas smiselnosti življenja ni naklonjen, ker ta zahteva preveč odrekanj, ki danes niso aktualna in privlačna.

V času, ko se zdi, da je deset Božjih zapovedi za veliko ljudi izgubilo svojo brezpogojno veljavo, se mora človek naučiti, da prisluhne deset tisoč zapovedim, ki tičijo v deset tisoč situacijah, iz katerih sestoji njegovo življenje (Frankl 1994, 9).

Človek v življenju išče smisel, nalogo, poslanstvo in ga ne preživi le kot bitje, ki je vrženo v svet. Išče nekaj globljega, večjega, vrednega življenja. Išče smisel.

Človek spoznava vrednote preko izkustva in te ga vztrajno prepričujejo o takšnem smislu.

Vprašanje je, do kolikšne mere človek ni prost do okoliščin, naj bodo biološke, psihološke ali sociološke. Saj je samo človek zmožen, da se odtrga celo od najhujših okoliščin. Človek je zmožen samoodtrgovanja saj se lahko odtrga od določene situacije in celo od samega sebe. Zmožen je, da izbere stališče do samega sebe. S tem se postavi na stališče do lastnega telesnega in duševnega stanja. To je ključno vprašanje tudi za vzgojo, kajti na tak način si oseba oblikuje lasten značaj ter je sam odgovoren za tisto, kar je morda naredil iz sebe (Frankl 1994, 24).

Ko se postavimo na stališče do telesnih in duševnih pojavov, odpremo novo razsežnost, to je duhovno razsežnost. Duhovna razsežnost nima nikakršne konotacije s teološko oziroma religiozno razlago, ampak je tu razumljena kot smisel duha in pomeni človeškost človeškega duha. Z duhovno razsežnostjo se človek dvigne nad seboj, se presoja, vrednoti in ima pripombe sam do sebe, preide na raven vestnosti. Čeprav imajo nekateri vest samo za posledico procesov pogojevanja, gotovo ni samo to. Pravzaprav ljubezen in vest dokazujeta edinstvene človeške zmožnosti preseganja samega sebe (Frankl 1994, 24). Človek je enotnost ključ njegovi mnogoterosti (Frankl 1994, 27).

Človeške *enosti* ni mogoče najti v biološki ali psihološki, ampak v duhovni razsežnosti, iz katere je človek projiciran. S tem se ukvarja dimenzionalna ontologija, ki ne reši problema telo – razum, ampak poudarja duhovno razsežnost (Frankl 1994, 27).

Če človek gleda samo skozi fiziološke reflekse ali psihološke odzive, postane zaprt sistem, ampak človek ni samo to, čeprav ima sam svobodno izbiro, da o tem odloča (Frankl 1994, 29). Človek s tem, ko je postal človeško bitje, nikakor ne neha biti žival (Frankl 1994, 29). Človek ni enak živali, ki je vezana na okolje za njeno vrsto. Človek namreč, za razliko od živali, prebija pregrade, ki mu jih okolje postavlja. Ravno tako človek lahko ohranja oziroma obnavlja notranjo ravnovesje ter tako zmanjšuje napetost (Frankl 1994, 36).

Normalno ni uživanje nikoli cilj človeškega prizadevanja, ampak je in mora ostati učinek, oziroma stranski učinek dosega nekega cilja (Frankl 1994, 36). Če dosežeš cilj, si zaradi tega srečen, to naj bi bil razlog dosega cilja, ki pa je neprimeren, saj sreča pride z uspešno potjo do cilja. Če pa je sreča cilj, potem postane cilj predmet pozornosti in se s tem izgubi razlog za srečo (Frankl 1994, 36).

Volja do moči in volja do uživanja sta pravzaprav izpeljanki človekove glavne skrbi, ki je volja do smisla, to je osnovno prizadevanje vsakega človeka, *najti in izpolniti smisel*. Uživanje je cilj človeškega prizadevanja, ampak pride do njega ko se izpolni smisel. Moč pa je, prej kot cilj, sredstvo za doseganje cilja, ki je smisel. Do uživanja ne more priti človek, če hoče naravnost seči po njem. Razlog ni enak vzroku, saj je razlog psihološki, vzrok pa biološki oziroma fiziološki. Samouresničitev ni nekaj kar bi človek dokončno nameril. V tolikšni meri, kolikor človek izpolni smisel tam zunaj v svetu, izpolni sebe. Samouresničitev je učinek izpolnitve smisla. Za samouresničenje človek ne sme pretirano skrbeti. Pretirana samouresničenost je pravzaprav lahko prikrajšana volja do smisla. Človek se vrne sam k sebi samo tedaj, ko zgreši svoje poslanstvo (kot bumerang). Tudi vrhunske izkušnje morajo biti samo učinki, so posledica. Človeka napačno razumemo, če domnevamo, da je človeku do uživanja in sreče, ne glede na razlog za to, da ju izkuša. Srečo, uživanje in vse druge pojave moramo gledati v kontekstu, z njihovimi pravimi razlogi, ki jih ima človek, da izkusi na primer srečo. Človeku ni toliko do uživanja kot takega, ampak bolj do tega, kar povzroča takšen učinek. To pa je lahko izpolnitev osebnega smisla ali pa srečanje s človeškim bitjem. Tudi vesti in zdravja ni moč loviti, ampak morata nastati. Če si prizadevamo za čisto vest, nimamo več pravice, da bi jo imeli (Frankl 1994, 41).

Freudovo načelo uživanja je vodilno načelo pri majhnem otroku. Adlerjevo načelo moči je vodilno načelo pri mladostniku in volja do smisla pa pri zrelemu odraslemu človeku. V najbolj zgodnjih razvojnih stopnjah ni nobenega sledu volje do smisla, kar pa ni nič hudega.

Razlog ni enak posledici, saj je razlog smisel, posledica pa je veselje, sreča. Volja do smisla ne more biti gon v človeku, saj če bi bila volja samo še en gon več, bi bil človek zgolj bitje, ki se ukvarja z lastnim ravnovesjem in bi izpolnjeval smisel, zgolj, da bi zadovoljil gon. Smisel potem ne bi izpolnjeval zaradi smisla samega, ampak zaradi njega samega kot bitja. Ko opazujemo dogajanje v človeku, ko se ta usmerja k smislu in lahko vidimo temeljno razliko med tem, da ga po eni strani nekaj žene k čemu in tem, da si po drugi strani, za kaj prizadeva. Tega človeka ženejo goni, smisel pa ga vleče. Torej je vedno odvisno od posameznika samega kako se bo odločil. Vzgoja prispeva k bivanjski praznosti in pomanjkanju napetosti. Današnja vzgoja sledi načelu, da je treba mladim ljudem naprtiti kar najmanj zahtev. Res je, da jim prehudih zahtev ne smemo naložiti, vendar tudi ne smemo pozabiti, da v današnji premožni družbi večina ljudi čuti nelagodje zaradi premajhnih zahtev. Družba danes noče prizanašati ljudem z napetostjo, ki pa sploh ni škodljiva. Vendar pa če ljudem družba ne da primerne konstruktivne napetosti, si jo ustvarijo sami, pa naj bo zdrava ali nezdrava. Zdrav način je prav gotovo šport, ki omogoča izživljanje potrebe po napetosti, obenem pa nalaga tudi zahteve in izzive. Nezdavih načinov pa je vedno več, od nasilja, raznih odvisnosti od substanc, ljudi, ali pa česarkoli drugega, kar pomiri našo napetost ali pa nam pričara vzdušje, kjer na napetosti pozabimo. Tako pri zdravih in nezdravih načinih, pa mladostniki in otroci iščejo vznemirjenje in napetost. Napetost ni nekaj, česar bi se morali izogibati. Miselni in duševni mir pa ni nič takega, kar bi bilo treba brezpogojno prisegati (Frankl 1994, 46).

Vzgoja se izogiba temu, da bi mladino soočala z ideali in vrednotami, kar pa pripelje do pretirane občutljivosti (Frankl 1994, 45).

Danes moramo pri velikem številu otrok ugotoviti, da so bivanjsko in osebno nezavarovani, ker so bili v varstvu pri osebah, ki do njih niso vzpostavile globljega čustvenega odnosa. To otroka navda z bivanjsko ogroženostjo in ga naredi razdražljivega in neubogljivega. Otrok namreč uboga samo tedaj, če čuti, da je ljubljen, da smo mu kot človeške osebe na voljo. Zato morajo imeti starši in vzgojitelji do otroka čustven in osebni odnos. Za *čustveno navezanost* je potreben čas, potrpežljivost. Starši

pa so neučakani. Komaj čakajo, da bi otrok shodil, samostojno jedel, pisal, bral, itd., vendar mora otrok za vsako stvar tudi dozoreti, kar pomeni, da je potrebno slediti individualnemu razvoju otroka.

Zdrava mera napetosti, ki jo na primer zbija smisel, ki ga je treba izpolniti, je nepogrešljiva za dobro duševno počutje. To je napetost, ki jo ustvarja usmerjenost k določenemu cilju. Močna usmerjenost k smislu, nam pospešuje zdravje in podaljšuje življenje oziroma ga ohranja. Usmerjenost k smislu in nalogi je pomembna za naše duševno zdravje (Frankl 1994, 47).

V življenju moramo imeti močno idejo ali močan ideal, ki se ga lahko držimo, sicer je življenje obotavljivo. Bivanje človeka je predvsem poleg intencionalnega vidika, tudi transcendentno. »Preseganje samega sebe je bistvo bivanja«. (Frankl 1994, 50)

Človek je usmerjen k nečemu drugemu kakor k samemu sebi, saj je vpleten in zavzet v določen položaj ter soočen s svetom, katerega stvarnost ne oddaljuje človekove subjektivnosti. Zato je potrebno ohranjati »drugost« to je objektivnost predmeta v svetu, ki ohranja napetost med objektom in subjektom, to je človekom. To so zdrave napetosti, kot je na primer napetost med *sem* in *moral bi*, med resničnostjo in idealom. Saj biti človek pomeni imeti pred seboj smisel, ki ga je treba izpolniti in pa vrednote, ki jih je treba uresničiti (Frankl 1994, 51). Človek naj torej presega sebe in živi pristno.

Človek ni samo obremenjen s tem, kako bo reševal sebe, kaj bo naredil in s čim se bo ukvarjal, temveč tudi, kaj bo dal za druge. Tak človek prevzame **celostno odgovornost** – s tem se ukvarja logoterapija.

»Človek je tisto, kar od sebe oddaja. Naše delovanje poteka v skladu z našo bitjo. Kdor je sovražen, bo širil okrog sebe sovraštvo, kdor je miren, širi okrog sebe varnost itd. Samospoštovanje je temelj, na katerem sta zgrajeni resnica in trajajoča samozavest ter osebno dostojanstvo. Starši in vzgojitelji tudi največ naredimo za svoje otroke, če razvijamo svojo življenjsko trdnost in samospoštovanje. Razvoj življenjske trdnosti pa pomeni predvsem upoštevanje zakonitosti objektivne stvarnosti«. (Zalokar Divjak 1998, 138)

»V logoterapiji pomeni smisel prepoznavanje in udejanjanje življenjskih nalog. Če te naloge dobro opravimo, sledi zadovoljstvo. Temelji na katerih temelji duševno zdravje in zadovoljstvo, so vrednote: ljubezni, dobrote, lepote, poštenja... Če otrok doživlja te vrednote, bo izpolnjeval tudi naloge, ki mu jih bo naložilo življenje in si tako osmislil

življenje. Opremljen pa bo tudi za težave, saj bo rešitev lažje najti, če živi v prepričanju, da so težave premagljive, ker je življenje smiselno«. (Zalokar Divjak 1998, 72)

Za nekatere so smisli in vrednote le odzivne tvorbe in pa obrambni mehanizmi. Vendar smisli in vrednote niso tako relativni in subjektivni. Smisel je relativen le v tem, da se vedno nanaša na neko določeno osebo, katera je zapletena v nek določen položaj. Smisel se spreminja od osebe do osebe in iz dneva v dan. Vendar pomembnejše od dejstva relativnosti smisla je dejstvo o edinstvenosti smislov, ki ne bogati samo kakšnega položaja oziroma trenutka, ampak celo življenje kot celoto, saj je življenje niz edinstvenih položajev (Frankl, 1994, 51).

Človek je edinstven tako iz vidika biti, kot iz vidika bivanja. Nikakor ga ni mogoče nadomestiti, kajti nihče ne more ponoviti življenja nekoga, ki ni on. Ko se življenje nekoga konča, se končajo nizi edinstvenih položajev za izpolnitev smislov. Za odličen primer tega Viktor Frankl v svoji knjigi omenja judovskega modrijana Hileva, ki je rekel: »Če ne storim jaz – kdo bo storil? In če en storim takoj zdaj – kdaj naj bi storil? Ampak če storim samo zaradi sebe – kaj sem?« (Frankl 1994, 53) V tem stavku je pravzaprav zaobjeto vse, kar človeka lahko pripelje do smisla življenja, edinstvenosti lastnega jaza, edinstvenosti minevajočega trenutka, samopresežna kakovost človeškega bivanja ter samopreseganje, to je seganje naprej po nečem drugem, kot je sam človek (Frankl 1994, 53-61).

Kot je bilo že rečeno, vsesplošnega smisla življenja ni, so samo edinstveni smisli posameznih položajev, ki tvorijo celoto in za katero se mora človek sam zavzeti. Kljub vsemu pa so med posameznimi položaji v življenju tudi takšni, ki imajo nekaj skupnega s položaji drugih ljudi. Torej med posameznimi položaji so tudi položaji, ki si jih delijo človeška bitja v vseh delih družbe. Ti smisli sicer niso povezani z edinstvenimi položaji, ampak se nanašajo na človeško stanje, vendar so skupni različnim ljudem. Zato tem smislom lahko rečemo *vrednote*, ker so smiselni pojmi, ki se kristalizirajo v značilnih situacijah, oziroma položajih, s katerimi se mora soočiti vse človeštvo (Frankl 1994, 53-61).

Vrednote človeku olajšajo iskanje smisla. Vsaj v značilnih položajih se mu tako ni treba odločati, ker ima že vnaprej usmerjeno možno pot. Edina cena, ki jo mora človek za to plačati je ta, da se v nasprotju z edinstvenimi smisli, ki se nanašajo na edinstvene položaje, si lahko pri vnaprej prezentirani poti, dve vrednoti prideta navzkriž. Dve vrednoti se lahko prekrivata, kar se edinstvenim smislom, to ne more zgoditi, zato se

mora tudi v takem položaju človek odločati. Na podlagi hierarhičnega reda vrednot, se človek odloči katera je pomembnejša. Trčenje vrednot posameznik uspešno reši, ko izkušnjo ene vrednote implicira na izkušnjo, ki jo uvršča višje od druge. Vsekakor tudi izkušnja hierarhičnega reda vrednot človeka ne reši, da se mu ne bi bilo treba odločati. Človeka tudi potiskajo goni in ne samo vrednote, ki ga vlečejo. Zato je pravzaprav človek vedno svoboden, da sprejme ali zavrže določeno vrednoto, ki mu jo ponudi kakšen položaj. Edini preizkus, ki ga mora prestati, je preizkus človekove vesti, razen če ne posluša lastne vesti in zaduši lasten glas (Frankl 1994, 53-61).

Smisel prej najdemo, kot ga izgubimo. Iskanje oziroma srečanje smisla je kot odgovor na vprašanje. Na eno vprašanje je en odgovor – pravi odgovor. Ravno tako je v enem položaju en smisel, ki je tudi resnični smisel. Res je, da je posameznik svoboden in lahko svobodno odgovarja na vprašanja, ki mu jih zastavlja življenje. Vendar če le ta svoboda ni samo volja. Človek je odgovoren za to, da pravilno odgovori na vprašanja življenja in tako najde resnični smisel. Smisel lahko iščemo tudi s pomočjo vesti. Vest človeka intuitivno vodi k smislu nekega smisla. Pomaga mu predvsem v edinstvenih položajih in trenutkih, ko splošne vrednote ne zmorejo biti orientacija. Trenutno živimo v času, ko se izročila krušijo in izginjajo. Nove vrednote z najdbo edinstvenih smislov ne nastajajo, splošne vrednote pa izginjajo. Niso več kažipot, zato se marsikateri človek, bodisi odrasel ali otrok, znajde v bivanjski praznini. Vendar ne smemo pozabiti na dejstvo, da tudi če vse splošne vrednote izginejo, ostaja življenje smiselno, ker edinstveni smisli v posameznikovem življenju, ostajajo z izginotjem splošnih vrednot nedotaknjeni. V času brez vrednot lahko posameznik najde smisel, mogoče ne več pri splošnih vrednotah, ampak išče z zmogljivo vestjo. Zato glasna naloga današnje vzgoje ni toliko v posredovanju izročila, ampak da človeka opogumi, mu da znanje oziroma ga opremi, da bo zmožen najti edinstvene smisle, ki niso prav nič manj smiselni od splošnih. Današnji človek si ne more privoščiti, da bi se slepo držal smernic izročila, ampak mora razvijati svoje zmožnosti za neodvisno odločanje (Frankl 1994, 53-61).

»Vest je imanentna duhovna možnost, kar pomeni, da posameznik intuitivno dojame edinstven in neponovljiv smisel vsake situacije«. (Zalokar Divjak 1996, 19). Torej lahko na podlagi vesti, duhovnega nezavednega se človek lahko odloči, kaj je prav in kaj ni prav.

»Merilo vesti je nadosebni in nadčasovni svet vrednot v objektivni stvarnosti. Po Franklovi definiciji so vrednote «abstraktne univerzaliije sveta«. Vrednote so nadosebne,

ker jih človek ne more postavljati ne odpravljati ne spreminjati, človek lahko vrednote le odkriva in jih uresničuje ali pa jih zavrže. Nadalje so nadčasovne, ker so nespremenljiva struktura spremenljive stvarnosti. So temeljno duhovno gradivo po katerem je sestavljen svet«. (Zalokar Divjak 1996, 20)

V času, ko se zdi, da deset božjih zapovedi izgublja brezpogojno veljavo, se mora človek bolj kakor kadarkoli naučiti, da posluša deset tisoč zapovedi, ki nastajajo v deset tisoč edinstvenih položajih, iz katerih sestoji njegovo življenje (Frankl 1994, 61).

Pri poslušanju deset tisoč zapovedi, se posameznik lahko obrača k svoji vesti in se nanjo lahko tudi zanaša, kajti živa in živahna vest mu omogoča, da živi lepo življenje. V času izobilja, kakršen naš gotovo je, se posameznik pač mora odločit razločevati in na koncu tudi izbrati in živa ter vitalna vest mu je lahko v veliko oporo. Vest je izrazito in samo človeški pojav. Podvržena je človeškim lastnostim, zato končna vest človeka pri iskanju lahko ne samo vodi, ampak ga včasih tudi zapelje na napačno pot. Človek pa, če ni perfekcionista, lahko takšno vest tudi sprejme. Posameznik je sicer res svoboden in odgovoren, toda njegova svoboda je končna in ni vsemogočna. Tudi njegova modrost ni vsevedna ter res ni nezmotljiva, tako nikoli pravzaprav ne ve ali je na poti neskončnega smisla ali ne. Kljub vsemu pa mora človek brezpogojno zaupati svoji vesti, čeprav ve, da se lahko zmoti. Tako se zavedanje posameznika, da se njegova vest moti, pripelje do zavedanja da ima mogoče vest drugega prav. Posledica tega sta ponižnost in skromnost. Če nekdo išče smisel, mora tudi verjeti, da obstaja. In smisel moraš najti, nobeden ti ga ne more dati. Posameznik se mora zavedati, da obstaja smisel, katerega treba izpolniti.

Otroku bomo pokazali, da je svet lep in skrivnosten preko doživljajskih vrednot. Brez njih si ne moremo predstavljati oblikovanja otrokove osebnosti.

Logoterapija poudarja, da so doživljenjske vrednote sestavni in nujni del življenja posameznika, saj je za njihovo uresničevanje odločilna človekova zmožnost za ljubezen, v vsej njeni razsežnosti, doživljanje narave, kulture, umetnosti, samega sebe in sočloveka. Otrok doživljajske vrednote doživi, jih sprejme ter oceni njihovo vrednost. Vsa ta proces pa najlepše in najlepše predela skozi odnos.

»Doživljenjske vrednote ustvarjamo z medsebojnimi odnosi in doživljanjem stvarnosti, zato je potrebna najprej naša pripravljenost na sprejem stvarnosti, takšna kot je in

sožitja z njo, nato pa celotna ubranost človeških čutov, razuma in vseh zmožnosti, s katerimi razpolagamo«. (Zalokar Divjak 1998, 107)

6. VZGOJA ZA VREDNOTE IN LOGOTERAPIJA VIKTORJA FRANKLA

Že samo načelo logoterapije se naslanja na *tri pomembne faktorje: svobodne volje, volje do smisla in volje do smisla življenja*. Tudi smisel za življenje obstaja, ravno ta smisel, ki ga človek išče in s svobodno voljo lahko začne človek izpolnjevati ta smisel. Viktor Frankl domneva, da smisel v življenju obstaja, pa ne sloni na moralistični podlagi, ampak na empirični. Človek lahko izkuša smisel in vrednote. Izkušnja procesa vrednotenja kaže, da lahko najdeš smisel v življenju, če ustvariš delo, opraviš dejanje, izkušaš dobro resnico in lepoto, izkušaš naravo ali kulturo ter če srečaš kakšno drugo bitje. Pri iskanju samega smisla je zelo pomembno stališče, ki omogoča, da se vsakršen položaj lahko spremeni v dosežek in v dobro.

Smisel je po Viktorju Franklu poimenovan tudi **vrednota**. Loči ustvarjalne in doživljajske vrednote ter vrednote stališča. Ravno preko vrednot lahko človek najde smisel. Vprašati se mora najprej, kaj daje svetu s svojimi stvaritvami potem kaj jemlje svetu preko srečanj in izkušenj in na koncu je stališče, ki ga zavzame do življenja oziroma določenih situacijah (Frankl 1994, 61-67).

Frankl govori o **3. stopnjah ljubezni: na fizični, psihični in duhovni ravni**. Ljubezen opredeljujejo tudi kot odločitev za dobro drugega.

Večina od nas v sebi prepozna potrebo po ljubezni in jo tudi skuša dobiti od drugih oz. ob drugem. Toda če iščeš ljubezen, je ne najdeš. Zavedati se moramo, da moramo postati vredni ljubezni, da bi lahko bili ljubljene. V ospredje moraš dati drugega. Ljubezen ne smemo iskati, ampak jo dajati. To je nespremenljiv zakon.

Frankl opozarja, da samouresničitev posameznika ne more biti smisel človekovega ravnanja. Človek raste samo toliko, kolikor mu dovoljuje njegovo obzorje in človek, ki sklone, da bo ljubil, da bi bil zadovoljen in srečen, bo razočaran in ne bo rasel, ker je obzorje on sam. Zrelost bo dosegel šele, ko bo žarišče svojega razmišljanja usmeril stran od sebe in svojih potreb (Zalokar Divjak 1998, 113).

Vse psihološke terapevtske šole od Freuda do sodobnih kognitivnih terapij se osredotočajo le na telesno in psihično raven človeka, medtem, ko pa logoterapija jemlje za osnovo duhovnost. In tukaj je gre za religiozne ali alternativne svetove, temveč je najpomembnejše vprašanje svobode in odgovornosti človeka. Ljudje smo sicer opredeljeni z nekimi okoliščinami, kot so geni (telesna raven) ali vzgoja (psihična raven), pa vendar se lahko na duhovni ravni odločimo, kako se bomo nanje naravnali. Logoterapija gre torej v višino – v duhovnost. Človek ne more biti le plod gonov in potreb. Največja in izvorna človekova potreba je smisel. Prav tako meni logoterapija, da na preteklost nimamo vpliva in se nanjo ne osredotočamo (Cah 2013, 68).

Viktor Frankl je tako opredelil *trojke logoterapije*:

1. svobodna volja

2. volja do smisla

3. volja smisla do življenja → 1. ustvarjalne vrednote

2. doživljajske vrednote

3. vrednote stališča → 1. smiselna stališča do bolečine
2. smiselna stališča do krivde
3. smiselna stališča do smrti

Logoterapija ima *voljo do smisla za človeško osnovno gibalno*. Druge motivacijske teorije imajo človeka za bitje, ki teži samo k zadovoljevanju gonov in nagonov ter zadoščevanju potreb, da bi ohranil oziroma obnovil notranje ravnovesje. V vseh sobitjih, ki jih ljubi in stvareh, ki jih srečuje, pa vidi orodje, ki mu pomaga, da se znebi napetosti, katero zbuja nagoni, če jim ni ustrezno in zadoščeno. Pa vendar, človek ni samo to. Ni zgolj bitje, ki odreagira samo na svoje nagone, je veliko več, je bitje, ki deluje v svetu.

Človek je nagonsko bitje, a tudi nič manj duhovno. Možna vzgojna doktrinska napaka je, da pozablja in zanemarja človekovo duhovno naravo. Kajti bistvo vzgoje je prav to, da *vzgaja duha*, da mu da možnost osebnostne rasti, tako, da se posameznik razvije v svobodno in posledično v odgovorno osebnost, ki ima svoje cilje in vrednote (Zalokar 1998, vii).

»Duh se hrani z resnico in čeprav je v prvem trenutku nekako tog, je učljiv in se prepušča ter podreja stvarnosti, ga stvarnost s svojo smiselnostjo obogati in razgiba, izostri njegov čut za splošno in konkretno ter tako budi njegovo vsestransko dejavnost. Človek pa je zelo močan, kadar je zadovoljen s tem, kar je«. (Zalokar Divjak 1998, 138)

Viktor Frankl je najbolje povedal: »Če postane naše vzgajanje preveč svobodno, potem nas pripelje v past, kjer se naše vzgojne želje spremenijo v svoje nasprotje, namesto, da bi posamezniku pomagali k duhovni rasti, dosežemo, da zanemari svojo duhovno naravo«. (Zalokar 1998, viii)

Pri duhovni razsežnosti gre vedno za osebno odločitev in odgovornost posameznika.

»Duhovna dimenzija ponazarja pot, ki vodi od svobode k odgovornosti«. (Zalokar Divjak 1996,17)

Človek je najprej *duhovno bitje* in na ta svet je prišel z namenom. Vse nas skupaj drži povezana posebna nit, nit Ljubezni, s katero lahko skupaj ustvarjamo svet, kreiramo odnose in vse kar temelji na Ljubezni. Tukaj smo, da sodelujemo eden z drugim. V prvi vrsti ni zadovoljevanje nagonov in potreb, temveč je duhovno dobro. Vsak človek je na svetu s posebnim namenom in misijo in vsak, ki ga sreča, mu pomaga to misijo ustvariti. Ta misija je vedno vezana na dobro človeštva. Zato in s tem namenom je bil na ta svet tudi poslan.

»Človek je absolutno nedeljiva celota telesne, duševne in duhovne razsežnosti. Po Franklu ni osnova človekova težnja k užitku, moči, materialnem, dobrinam in podobno, temveč težnja po smiselnosti«. (Zalokar Divjak 1996, 14)

Naloga človeka je, da se nauči prepoznati naravne zakonitosti, objektivne vrednote, ki so v skladu s stvarnostjo in znotraj teh iskati njegove smiselne možnosti za uresničevanje nalog (Zalokar Divjak 1998, 136).

»Logoterapija izhaja iz osnovne antropološke postavke, da je človek relativno svobodno in s tem odgovorno bitje«. (Zalokar Divjak 1996, 14)

V človeku zaznamo tri razsežnosti: telesno, duševno in duhovno. Telesna razsežnost zajema vse biološke, fizikalne in kemične sestavine ki uravnavajo življenje žive in nežive narave. Telesna razsežnost je pravzaprav nuja oz. neke vrste prisila za človeka, na katero človek ne more kaj dosti vplivati. Duševna razsežnost zajema psihične procese v človeku, npr. čustvovanje, mišljenje, temperament, spomin, zaznave. Telesna

razsežnost ima tako rekoč svoje zakonitosti, pri duševni razsežnosti pa gre za odzive na neke dražljaje. Tretja, duhovna razsežnost pa zavzema dimenzije človekove svobode.

»Svoboda pa ne pomeni svobodo od različnih telesnih in duševnih danosti, ne gre torej za svobodo od nečesa, temveč za svobodo za nekaj, za svobodno stališče do teh danosti, možnosti izbora glede na odgovor lastne usode. Človek v nobenem primeru in v nobenih okoliščinah ni svoji usodi izročen na milost ali nemilost. Usoda sestavlja skup nespremenljivih faktorjev, toda usoda je tudi tisto, na podlagi česa se lahko razvija človekova svoboda in je zato tudi izziv za človeka«. (Zalokar Divjak 1996, 15)

»Ne vzdrži trditev, da človek kar preprosto obstaja, ampak vedno odloča, kakšen bo njegov obstoj in kaj bo sam postal v naslednjem trenutku«. (Zalokar Divjak 1996, 16)

Prvi logoterapevtski aksiom se glasi: človek je svobodno bitje. Del človekovega vedenja ni determiniran z nobenim dražljajem ne od znotraj ne od zunaj, temveč lahko človek sam kot subjekt nekaj doda v pozitivni ali negativni smeri, glede na »odločitev v meni«. Človek ima v sleherni situaciji številne možnosti, izmed katerih spozna smiselne in nesmiselne.

Odločilna posledica osebne svobode je osebna odgovornost. Človek je avtonomen glede na svoja dejanja in glede na svoje vedenje. Avtonomen v tem, za kaj se odloča kot tudi glede na izbiro meriva, po katerem se odloča.

»Človekova avtonomija leži v njegovi duhovni razsežnosti, zato je ne ogrožajo naši soljudje, ali slabe življenjske razmere, ampak miselni in vedenjski avtomatizem v nas. Priznavanje svobode z odgovornostjo pa praktično pomeni, da se mora tudi otrok že zelo zgodaj zavedati, da je v njem ta dimenzija nenehno prisotna, s katero se mora soočiti in se po njej ravnati«. (Zalokar Divjak 1996,20-21)

- Motivacija - potiskanje, nagibanje (na biološkem in duševnem področju)
- Hotenje - svobodno odločanje in delovanje (usmerjajo ga vrednote)
 - vleče človeka k preseganju sebe v delu

Pri motivaciji otroka v bistvu gre za neko nesvobodo, ker rabi spodbude od zunaj, da lahko sploh začne funkcionirati. To pa preprosto pomeni, da je v dejavnosti potrebno otroke potisniti, zahtevati, ukazati in ne spraševati, nagovarjati, prositi.

»Kaj pa se dogaja z otrokovim hotenjem? Tu gre za duhovno zmožnost, za vlečenje stvari samih po sebi od zunaj. Znanje, kultura, umetnost, narava, vse to ima privlačno moč že v sebi, vendar vse te vrednote niso dosegljive po enostavni poti. Človek si veliko raje izbira lažje poti in cilje in zato dobiva tudi ustrezno plačilo. Pri vseh bistvenih pozitivnih usmeritvah ne gre za to, ali otroka veselijo, ali jih hoče, temveč kako ga bomo znali vanje potisniti, da jih bo snov sama potem tako pritegnila, da ji bo posameznik sledil. Zelo pomembno je, da otroke že zelo zgodaj potiskamo v pozitivne dejavnosti, da se bodo čim prej tudi zanje odločali. Kajti v končni fazi, se mora sleherni za dobro ali slabo odločati sam, čeprav je kakovost trenutnega odločanja zelo odvisna od tega, koliko je posameznik svoje duhovne zmožnosti zavestno razvijal«. (Zalokar Divjak 1996, 22-23)

»Iskanje smisla torej vedno povzroča neko napetost med tistim, kar že poznamo, in tistim, kar bi radi ali bi morali uresničiti. Govorimo o neodnamiki – med dejanskim in možnim, ki še čaka na uresničitve. Človek potrebuje določeno, zdravo, odmerjeno količino napetosti, ker duhovna dimenzija človeka išče nove izzive«. (Zalokar Divjak 1998, 139)

»Logoterapija pravi, da bi se morali vsak večer vprašati: »Ali sem danes naredil vse tisto, kar bi moral po svoji vesti za odnosne naloge, pa tudi za vse naloge, ki so se mi ta dan pokazale za izziv?« Če se tega ne vprašam sam, kdo mi bo to povedal?« (Zalokar Divjak 1998, 139).

Po Maxu Schelerju vrednotenje pomeni to, da ima oseba višjo vrednoto rajši od nižje. Lahko pa je primerjati stopnje vrednot, če dojamemo skupni imenovalec (Frankl 1994, 108).

Kot starši, skrbniki in vzgojitelji za vrednote moramo otroku vcepiti v glavo, da v preteklosti ni nič izgubljeno, ampak je spravljen, kakor, da bi bili varno uskladiščeni. Preteklost je najvarnejši način bivanja, saj smo to, kar je minilo, spravili in rešili v preteklosti (Frankl 1994, 108).

»**Drugi temeljni aksiom logoterapije** pravi, da je stvarnost sama smiselna celota, torej ima sama po sebi«. (Zalokar Divjak 1996, 26). K smislu življenja otroka vzgajamo. Življenje, ki poteka v redu, ki je vredno in lepo, predstavlja otroku okvir v katerem lahko odraste in postane srečen. V življenju že v osnovi vlada kozmični red, ki točno ve, kako, kje in kdaj, moder starš oz. vzgojitelj mu samo prisluhne.

Človek je bitje, ki išče smisel in je tudi odgovoren za njegovo izpolnitev. Človek se duhovno in človeško zapusti, ko nima notranje opore. Izredno težka zunanja situacija pogosto daje človeku priložnost, da se notranje preraste oziroma kot tudi pravi Nietzsche: »Kdor ima za kaj živeti prenese skoraj vsak kako?« (Frankl 1992, 58).

Kot pravi Viktor Frankl v svoji knjigi Kljub temu rečem življenju da: »Ne gre za to, kaj še lahko pričakujemo od življenja, marveč za to, kaj življenje od nas pričakuje.« (Frankl 1992, 61). V tem Kopernikanskem preobratu se doživimo kot tisti, ki jih življenje sprašuje to vprašanje vsako uro. Živeti pomeni nositi odgovornost za pravo odgovarjanje na to vprašanje.

O smislu življenja pravi V. Frankl, da ga na sploh ni. Je od posameznika do posameznika in od trenutka do trenutka drugačen. Je enkratni, edinstveni in konkretni (Frankl 1992, 61). Kar doživimo nam ne more oropati nobena sila tega sveta (Frankl 1992, 63). Človek je bitje, ki vedno odloča, kaj je (Frankl 1992, 68).

Tretji logoterapevtski aksiom pravi: da se človekova temeljna potreba, potreba po smiselnosti. Vsak človek ima svojo nalogo ali smisel v svoji objektivni danosti.

V svoji logoterapiji V. Frankl poudarja, da se moramo zavedati smisla svojega življenja in se usmeriti k njemu. *Logos* (gr) prevedemo kot smisel, saj se ukvarja s smislom človeškega bivanja in s človekovim iskanjem tega smisla. Vrednote - smisel ni le samoizražanje samega sebe in ni projekcija človeških neuresničenih želja. Od njega nekaj zahteva in pričakuje. Smisla ne iznajdemo sami, ampak ga bolj odkrivamo. Ravno v tem se skriva človeška prostost, saj se mora odločiti sam, ali bo to sprejel ali pa zavrnil (Frankl 1992, 19).

V. Frankl pravi, da abstraktnega smisla življenja ni, vsakdo ima svojega. Življenje nam daje izzive in ne smemo se spraševati po smislu življenja, ampak moramo spoznati, da smo mi tisti, ki smo vprašani. Življenje nas sprašuje, mi pa moramo odgovoriti z odgovornostjo, saj odgovarjamo za lastno življenje. Življenje od nas terja odgovor, od tega tudi pride beseda odgovornost (Frankl 1992, 84-85).

Kategorični imperativ logoterapije pravi, da naj živimo tako, kakor da živimo že drugič in kakor, da smo prvič ravnali tako napačno, kakor mislimo tudi sedaj napačno ravnati.

To naj nas spodbudi ob zavedanju, da je sedanost že preteklost in preteklost bi se dala popraviti ter spremeniti. Sami smo odgovorni kaj naredimo iz sebe in svojega življenja, sami se odločimo za smisel ali pa ne (Frankl 1992, 86).

Svoje odgovornosti se moramo popolnoma zavedati. Resnica se ljudem vsiljuje sama in ne potrebuje posredovanja. Zato *logos* – smisel ne vsiljuje, saj ni slikar, ki nam poskuša nekaj predstaviti, ampak okulist, ki nam širi vidno polje. Če mu le dovolimo, ter odpremo za resnico svojo zavest. Človeško bivanje je v bistvu bolj preseganje samega sebe, kot pa uresničevanje samega sebe. Svet ni le izraz človeškega jaza, kot tudi ne samo sredstvo s katerim bi dosegli uresničenje samega sebe (Frankl 1992, 87).

Smisel se sicer spreminja, a nikoli ne neha obstajati. Dosežemo ga lahko:

- 1) Če storimo dejanje (to je pot dosežka in ustvarjanja),
- 2) Če doživimo vrednoto,
- 3) Če trpimo,
- 4) Če doživimo nekaj, kar je delo narave ali kulture,
- 5) Če doživimo nekoga s prisotnostjo ljubezni.

Edini način, s katerim dojamemo bistvo druge osebe, je *ljubezen*. Ko vidimo bistvene značilnosti osebe in tisto, kar ta oseba še ni uresničila, kar je v njej možno, kar je še ni uresničilo, pa bi se moralo. Ta oseba lahko v ljubezni to tudi uresniči (Frankl 1992, 87). Človek sam po sebi ne išče le užitka in se izogiba trpljenju, ampak tudi trpi, če ima to smisel. Trpljenju damo pomen, ko vidimo v njem smisel (Frankl 1992, 88).

Dokončni smisel ali nadsmisel presega človeške omejene razumske zmožnosti. Človeku ni potrebno prenašati nesmiselnost življenja, ampak sprejeti svojo nezmožnost za dojetje brezpogojne smiselnosti z razumskimi merili, saj je *logos* (smisel) globlji od logike. V življenju so možnosti, ki se takoj, ko se uresničijo, spremenijo v resničnost. Rešene so in tako izročene preteklosti, kjer so zavarovane pred minljivostjo. Ironično, podobno kot tudi bojazen doseže, da se zgodi tisto, česar se kdo boji. Tudi silovita in pretirana namera onemogoči tisto, kar si nekdo močno želi. Po drugi strani tudi pretirana pozornost na določeno stvar lahko doseže, da se ne bo uresničila, ker nam onemogoča videnje drugih stvari (Frankl 1992, 93).

Človek ni popolnoma odvisen od okoliščin in se bolj sam odloča ali se vda v okoliščine ali pa se jim postavi po robu. Človek v bistvu določa samega sebe. Odloča kakšen bo njegov obstoj, kaj bo postal v naslednjem trenutku. (Frankl 1992, 101). Človeku je dana moč ustvarjanja, po tem je narejen po Božji podobi.

»Frankl pravi, da človek uspeva le, če odkriva svoje življenjske naloge, propada pa, če si postavlja cilje samovoljno in ločeno od celotne resničnosti. Resničnost postavlja pred človeka naloge in so zanj izziv, medtem ko ima njegovo življenje značaj spoznavanja nalog in ustvarjalnih odgovorov«. (Zalokar Divjak 1996, 30)

Napovedati prihodnosti tako ne moremo, ker v resnici lahko presežemo telesne, duševne in družbene okoliščine (Frankl 1992, 101).

Življenjska eksistenca kot taka je nekaj čudovitega, tako kot je vsak posameznik enkratno in nenadomestljivo bitje v tej objektivni danosti. Če se človek zna vsem tem zakonitostim podreti in jim slediti, potem lahko v vsakem trenutku zase izbere in najde tudi veliko možnosti, da je ustvarjalen, da veliko lepega doživi, skratka, da si naredi življenje lepo in urejeno.

Vzgoja otrok človeku ne sme vzeti svobodo, s katero se sam odloča kaj bo. Če je danes takšen, bo jutri lahko drugačen, ker se lahko odloči za drugačno. V tem se skriva čar človekove svobodne volje. (Frankl 1992, 101).

»Zavedati se je treba, da je otrokova vztrajnost pri dejavnostih, ki so za otroke primerne, neprimerno daljša. Njegova motivacija pa na višini, ki spodbuja otrokovo ustvarjalnost«. (Zalokar Divjak 1996, 28)

»Starši in vzgojitelji lahko torej z načinom življenja spodbujamo in razvijamo vse otrokove potrebe, ali pa jih prepustimo toku. Rada bi torej poudarila, da so za zdrav razvoj velikega pomena: redni obroki hrane, dosti spanja, gibanja in velika mera ljubezni ter radosti«. (Zalokar Divjak 1996, 30)

«Vrednote ne ženejo človeka, ne potiskajo ga od znotraj, ampak ga bolj vlečejo od zunaj. Če rečemo, da človeka vrednote vlečejo, s tem izključno govorimo o dejstvu, da gre pri tem vedno prostost. Človekovo prostost, da lahko izbira, ali bo ponudbo sprejel ali zavrnil, to je, ali bo izpolnil možnost za dosego smisla ali pa jo bo zapravil«. (Zalokar Divjak 1996, 33)

6.1 Pojav bivanjske praznine

Pojav bivanjske praznine lahko razlagamo tudi z dejstvi, da v nasprotju z živaljo človeku noben gon in nagon ne pove, kaj mora delati. Človeku, v nasprotju s prejšnjimi časi, nobene tradicije in vrednote ne povedo, kaj bi moral delati, velikokrat pa ne ve, kaj

v bistvu želi delati. Vsi se lahko najdemo v tem. Zato si želi delati, kar delajo drugi ali pa dela tisto, kar od njega želijo drugi (Frankl 1994, 68-69).

Obliki bivanjske prikrajšanosti sta dve: *dolgčas in ravnodušnost*. Pravzaprav sta izziv za vzgojo, ki se ne sme omejevati na prenašanje tradicije ter znanja in biti s tem zadovoljna. Prečistiti mora otrokovo zmožnost, da najde tiste edinstvene smisle, ki niso prizadeti zaradi krušenja ali sesuvanja vesplošnih vrednot. Usihanje tradicij vpliva na vesplošne vrednote, ne pa na edinstvene smisle. Tej zmožnosti človeka oziroma otroka, da najde smisel v edinstvenih položajih, je *vest*. Zato je naloga vzgoje v prvi vrsti, da priskrbi človeku sredstva s katerimi bo lahko iskal in našel svoje smisle. Vzgoja mora biti zelo pozorna, da k otroku ne pristopi *redukcionalistično*, da ga ne popredmeti. Ampak da ga zazna in mu pokaže njegovo edinstvenost in neponovljivost. Učitelj, vzgojitelj ali starš vrednot ne more naučiti ali učiti. Vrednote morata tako on, kot otrok živeti, jih vsak zase doživeti ter spoznati. Pri posredovanju vrednot in posledično tudi smisla šteje le **osebni zgled**, zgled lastne predanosti (Frankl 1994, 80).

Dolgčas je nezmožnost, da bi se za kaj zanimal, ravnodušnost je nezmožnost, da bi vzel pobudo v svoje roke. Človeku ne smemo ideale in vrednote predstaviti kot tvorbe obrambnim mehanizmom. Ne smemo mu vzeti občutka, da je človek, da je lep, močan in zmožen marsikaj. Tega ne smemo narediti, kajti s tem mu vzamemo mladostno navdušenje, ki mu edino pristno predstavlja svet in daje moč.

»Kljub velikim željam, da bi naši otroci v teku svojega izobraževanja pridobivali znanje, bi se morali zavedati, da izobraževanje ne bo imelo pravega smisla, če ne bodo otroci razumeli življenja v vsej njegovi lepoti in bolečini«. (Zalokar Divjak 1998, 116)

»Od kod njihova življenjska zdolgočasnost in praznina, s čim pa se duhovno hranijo, da bi lahko bili delavni, ustvarjalni, s smislom za naravo, kulturo itd.? Samo z nenehnim učenjem in osebnostnim zorenjem se posameznik poklicno in duhovno dviguje«. (Zalokar Divjak 1998, 121)

6.2 Preseganje bivanjske praznine

Mlad človek ima posebno pravico in to je, da ne sprejme kar takoj vse določene vrednote za samoumevne, ampak, da si drzne jih izpodbijati in iskati. Kajti le tako bo našel svoje lastne vrednote, ki jih bo doživel in tako tudi najbolj pristno spoznal in

zagotovo te vrednote ne bodo drastično drugačne od obče sprejetih, saj za to poskrbi narava.

Vsi smo si v resnici zelo podobni, narejeni iz istega testa, vsi enako ustvarjeni po Božji podobi in sličnosti. Vsi imamo enake želje po zdravju, miru, ljubezni, svobodi in izpolnjenosti. Vsi si želimo, globoko v sebi, miren in prijazen svet za vse ljudi. In tudi pri vrednotah ni nič drugače. Bodimo mi sami vrednote, ki jih želimo videti v svetu, bodimo mi vzor, ki ga želimo pokazati svojim otrokom. Pokažimo jim, katere so tiste prave vrednote in jih izvlecimo iz zank tega zunanjega sveta, ki jih želi o pravih in pristnih vrednotah poučiti drugače. Vsi smo Ljubezen. In Ljubezen je ena sama, nepokvarljiva. Zato karkoli ljudje ustvarimo kar ni iz Ljubezni, slej ko prej hitro propade. Tako so propadle civilizacije ali karkoli drugega, kar smo ustvarili in je padlo pod naravnimi silami Matere Zemlje. Ali pa ravno tako hitro propade umetno ustvarjena hrana. V resnici smo Ljubezen. Ko bomo ljudje to resnično uvideli, se nam ne bo potrebno pehati za denarjem, navidezno zunanjo srečo, ugledom ali čemurkoli, kar ne zapolnjuje nas in naše Življenje z Ljubeznijo.

Vrednote predstavljajo naše življenje smiselno, smisel pa človek ne najde toliko z razumom kot s čustvi. Ko človek oziroma otrok doživi dokončno lepoto sveta, najde smisel življenja. Najde nekaj, kar je vredno, za kar se splača živeti – najde vrednoto (Frankl 1994, 84).

Vendar mlad človek svojega smisla, svojih izkušenih vrednot nikoli ne jemlje za trdo, ampak vedno izziva. Zato občasni obup, zla slutnja o odsotnosti smisla je pričakovana in nujna, ker kaže na razvoj spoznanja. Otrok gotovo ne bo hotel vedno prakticirati določenih vrednot, pa čeprav jih je lahko že doživel in spoznal za lepe, vendar on bo izzival okolico, sebe in se bo upiral, mogoče celo upajoč, da bo spoznal nekaj novega, boljšega.

»Za vsako smiselno možnostjo obstaja v ozadju neka naloga, ki jo je potrebno opraviti. Čim večja je vrednota, ki opredeljuje takšno nalogo, tem več zahteva tudi napora, da se ta naloga opravi«. (Zalokar Divjak 1996, 19)

Po drugi strani, pa moramo biti pozorni na to, ko se določena vrednota ponavlja v otrokovem življenju in mu ponuja užitek, da se otrok ne zaustavi samo pri užitku, ampak da vsaj malo ve za smisel te vrednote. Dobra vrednota je tista, ki določi dobro in slabo, glede na to, kaj spodbuja ali preprečuje izpolnitev smisla.

Za spoznavanje in prakticiranje vrednot moramo sebe in otroka naučiti živeti čas (Frankl, 1994, 87). Bežimo pred samimi seboj in se izogibamo srečanju s samim seboj. Naučiti se moramo živeti čas, ki omogoča reševanje vprašanj v sebi in si dovoliti prisluhniti čistejšim čustvom oziroma čutom za dojetje in spoznavanje sveta, smisla in vrednot (Frankl 1994, 88).

Danes je zelo aktualno in nujno vprašanje o smiselnosti ali nesmiselnosti življenja. Družba je pripravljena zadovoljiti prav vsaki potrebi, potrošniška filozofija celo ustvarja nove potrebe in potem ponuja rešitve. Najpomembnejša potreba – potreba po smislu, pa je prezrta. Prezrto je posledično tudi dejstvo, da ko človek enkrat izpolni svojo voljo do smisla, postane zmožen in sposoben marsikatero drugo potrebo sekundarnega pomena preživeti in ne izpolniti.

Trpljenje ni patološki pojav, lahko je človeški dosežek, zlasti če raste iz bivanjske prikrajšanosti. Vprašanje, katerega si zastavlja marsikateri človek: *Ali je vredno živeti?* ne odslikava neko duševno bolezen, temveč človekovo notranjo duhovno stisko. Ljudje smo poklicani, da v svojem življenju najdemo smisel, še posebej v težkih situacijah. Moramo zbuditi svojo zavest, da v našem življenju in trpljenju najde smisel. Vendar iskanje smisla lahko pri nas povzroči napetost, ampak ravno ta napetost lahko ustvari zdravje. Napetost med tem, kar si že naredil in tem kar še moraš narediti, je zdrava. To, kar še moramo narediti, pa nam ljudem predstavlja izziv (Frankl 1992, 80-82).

Nagon in tradicija nista več orientacijski točki, saj človek kmalu dela to kar drugi hočejo in postaja plen prilagodljivosti. Danes je bivanjska praznina v dolgčasu.

»Doslednost pomeni red v življenju. Otroku je potrebno ustvariti prostor, oziroma življenjski okvir, v katerem bo lahko svobodno deloval. Ustvariti prostor pa ne pomeni, da pustimo, da otrok dela kar hoče, temveč da ga obdamo z okvirjem, v katerem bo lahko postal aktiven. Torej ta okvir določamo odrasli, ker otrok živi v prepričanju, da je v prostoru nek red. Šele to prepričanje mu daje varnost in ustvarja ter omogoča tudi delovanje. Prve izkušnje med otrokom in starši naj bi zasejale zaupanje do okolja in razvijale sposobnost odprtosti v svet«. (Zalokar Divjak 1996, 27)

SKLEP

Vzgoja otrok ni lahka, je precej zahtevna zadeva in za njo ni univerzalnih rešitev. Vendar se moramo kot starši vprašati, katere vrednote bomo posredovali našim otrokom, z besedami, dejanji, predvsem pa s svojim zgledom. Otroci se učijo od nas, posnemajo nas. In glede na to, da se sistem vrednot oblikuje v družinah, se moramo vprašati katere vrednote so za nas najpomembnejše. Predvsem pa jih moramo živeti.

Vzgoja oblikuje osebnost otroka. Za vzgojo si je torej potrebno vzeti čas, ker *vzgoja je ustvarjanje*. Ustvarjanje nečesa najbolj žlahtnega: človeka. Ustvarjanje pa pomeni, da moramo najprej poznati vse zakonitosti materiala – otroka in poznati najboljšo metodo. (Zalokar Divjak 1998, 152). Pri vzgoji otroka je najpomembnejše vprašanje kako mu pomagati *najti smisel življenja, njegov odnos do soljudi in njegovo vrednotenje sveta*. (Zalokar 1998, 69).

Že antični filozofi so slutili in menili, da obstaja v človeku nekaj, kar je dobro. Platonov nauk o vrlinah stremi k dobremu življenju človeka. Po krščanskem nauku naj bi bil človek dober, saj je ustvarjen po božji podobi in sličnosti in ta je dobra, saj je Bog dober. Potemtakem bi vsak človek že po naravi moral stremeti k dobremu. Že dojenček ima v sebi kal etike, seme dobrega in lepega, kar je prinesel iz sveta, iz katerega je prišel. Vendar če to kal, to seme, ne negujemo, se ta sprevrže v nekaj, kar je slabo, ne dobro. Zato ima vzgoja za dobro ter za višje vrednote smisel. Ima zelo pomemben smisel, saj vendar vzgajamo človeka. Ta človek gre potem v svet. Kmalu ugotovi, da se njegov sistem vrednot razlikuje od drugih. Da obstajajo t.i. nižje in višje vrednote. Po tem, katere vrednote so mu pomembne, si bo našel partnerja in si zgradil družino. Moral bo biti notranje močan, da se bo, v tem navalu informacij, s katerimi je bombardiran vsak dan znova in ki ga prepričujejo, da mora kupiti to in ono, imeti to in to, postati to in to... vedno znova vračal k svojim, višjim vrednotam, ki jih je zgradil kot otrok in skozi celo življenje. Moral bo biti trdno prepričan, da mu ni nujno imeti to in ono, postati, biti to in to, kupiti to ali tisto... da bi bil popoln, sprejet, ljubljen in dovolj vreden. Moral bo vedeti v sebi, da je dovolj vreden, da je ljubljen, da je v resnici že popoln in da je sprejet, točno takšen kakršen je, najprej od Boga, potem pa od svojih staršev, sorodnikov, prijateljev, pa seveda od samega sebe... Otrok mora vedeti, mora

dobiti to informacijo od svojih staršev in jo mora začititi v sebi, da je ljubljen, sprejet takšen kot je in popoln, takšen kot je. Ne glede na to ali nosi majčko Hello Kitty ali ima torbo Frozen ali nosi hlače Cars. Ne glede na to ali ima staro, rabljeno kolo ali novo. Otrok mora vedeti, da je on sam kot celota dovolj dober in dovolj velik kot človek, da se dvigne nad te materialne vrednote in začne sebe ceniti kot vrednoto. Kajti to je, samo včasih starši in pedagogi to pozabimo. Pozabimo povedati, pokazati, biti. Vrednote nas potemtakem učijo rasti in se razvijati. Ne le otrokom, tudi odraslim.

Naj končam s prošnjo Najvišjemu, da ne bi nikoli pozabili pravih vrednot, ki jih imamo in nosimo v sebi, otroci in odrasli. Naj otroci obdržijo sebe, svojo nedolžnost in vrednost. Vrednost Božjega otroka. Vsi smo Božji otroci v očeh Boga. Torej smo vredni biti vrednota, imeti dobre vrednote in dobro življenje. Ter biti primer na tem svetu, da dobri Bog kot Dobro deluje po nas, je v nas in je mi.

POVZETEK

Starši in vsi, ki vzgajajo otroke, bi morali vzgajati, poleg zmožnosti samostojnega življenja, tudi za vrednote, ki so nadčasne in ki se ne spreminjajo. Otroka mora tisti, ki ga vzgaja, vzgajati na fizični, psihični in duhovni ravni. Problem pa se nakazuje predvsem v današnjem času, ko zmanjkuje časa za podajanje in vzgojo vrednot. Če pa se že vzgaja za vrednote, se pa pozablja na doživljajske vrednote, ki jih mora otrok doživeti, ne pa le slišati za njih.

V svoji diplomski nalogi je moje poslanstvo pokazati nujo in presežnost, ki jo vzgoja za vrednote ponuja in prinaša tako staršem kot otrokom. Kot tudi predstaviti apriorno dejstvo, da je takšna vzgoja tista prava.

Kot pravi pisec Kahlil Gibran: *naši otroci niso naši otroci, temveč so sinovi in hčere klica Življenja k Življenju*. Kar pomeni, da niso naši in jih ne moremo posedovati ali kontrolirati, tako, da bo nam prav, na neprimeren način. *Lahko jih pa vzgajamo za vrednote, ljubezen, pravičnost, pošteno delo in družino*. Lahko jih navadimo dobrih navad, modrega razmišljanja, sočustvovanja in preudarnosti ter mnogo drugih, od Boga danih, lastnosti duha. To pa moramo imeti tudi sami. V takšni vzgoji moramo videti smisel. Ko je naša vzgoja za vrednote osmišljena, potem jo bodo takšno videli in občutili tudi naši otroci.

SUMMARY

Parents and all who raise children should raise children for the ability for independent life. And also for values, for those values that do not change and are timeless. Children should be raised on all levels, physical, psychological and spiritual. Here comes the problem which is common in our time: there is no time for upbringing of values. If parents are upbringing for values, they might be forgetting to upbringing for experiential values, which should be experienced by a child, not just being thought.

My mission in this thesis is to show how necessary and transcendent is the upbringing for values for children as for parents. And also to introduce the fact how upbringing for values is the real thing.

As the author Kahlil Gibran says: *our children are not our children, they are the sons and daughters of the call of Life to Life*. Which means, they are not ours and we can't possess them or control them in a unappropriate way, for which we think is right. But we can raise them for values, love, fairness, fair work and family. We can teach them having good habits, to think wise, be compassionate, clever and many more of God given attributes of Spirit. We can only do that, if we are the example of it. We need to find the meaning in such an upbringing. When our upbringing is meaningful, than it will be meaningful to our children too.

KLJUČNE BESEDE:

Vrednota, delo, ljubezen, družina, otroci, starši, vzgoja z ljubeznijo, vzgoja za vrednote, smisel, smisel življenja, logoterapija.

KEY WORDS:

Value, work, love, family, children, parents, raising children, upbringing, upbringing /raising children for values, upbringing with love, meaning, meaning of life, logotherapy.

REFERENCE

Cah, Katja. Marec 2013. Življenje ima v vseh okoliščinah smisel. *Revija Onaplus*, leto 3, št.1: 68-69.

Frankl, Viktor E. 1992. *Kljub vsemu rečem življenju da*. Celje: Mohorjeva Družba.

Frankl, Viktor E. 1994. *Volja do smisla (Osnove in raba logoterapije)*. Celje: Mohorjeva družba.

Musek, Janek. 2000. *Nova psihološka teorija vrednot*. Ljubljana: Educy.

Musek, Janek. 1993. *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Educy.

Stres, Anton. 1985-1986. *Koliko so vredne vrednote?* Zbornik predavanj s teološkega tečaja o aktualnih temah za študente in izobražence. Ljubljana: Priloga Tretjega dne.

Škarja, Barbara Novak, Boštjan Trtnik, Brane Krapež, Damir Orehovec, Leo Ivandič, Nina Leskovar, Renata Bokan, Rožana Grdina, Suzana Rebolj, Vesna Periček Krapež. 2004. *Od čustvene inteligence do modrosti srca*. Ljubljana: CDK, Zavod za izobraževanje, vzgojo, razvoj in kulturo.

Škobalj, Eva in Goran. 2010. *Od človeka do sonca*. Maribor: Društvo za boljši svet.

Trstenjak, Anton. 1974. *Stara in nova podoba družine*. Tinje: Dom Prosvete.

Ujčič, Monika. 2012. *Vloga poslušanja v družinski komunikaciji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Teološka Fakulteta.

Zalokar, Divjak Zdenka. 1998. *Vzgoja za smisel življenja*. Ljubljana: Educy.

Zalokar, Divjak Zdenka. 1996. *Vzgoja je... ni znanost*. Ljubljana: Educy.